

NOWY (3492) *ai*

nowy (3487), **now** (5).

o jasne.

comp nowszy (11).

sg m N nowy, nowszy (227). ◇ *G* nowego (488); -ého (40), -ego (3), -(e)go (445); -ego *MurzHist*; -ého : -ego *MurzNT* (5:1), *BiałKat* (10:1). ◇ *D* nowému (19); -ému (1) *JanNKar*, -emu *OrzQuin* (2), -(e)mu (16). ◇ *A* nowy, nowszy (210), nowego (54); -ého (1), -(e)go (53). ◇ *I* nowym (94), nowem (11); -em *ZapWar*, *MurzHist*, *WyprKr*, *BudNT*, *KochProp*, *ActReg*; -ym : -em *FalZioł* (1:2), *OrzRozm* (1:1), *KlonFlis* (2:2); ~ -em (2), -(e)m (3). ◇ *L* nowym (247), nowem (18); *ComCrac*, *MurzNT*, *BudBib* (3), *BudNT* (8), *ModrzBaz*; -ym : -em *ZapWar* (1:1), *FalZioł* (6:2), *SkarŻyw* (15:1); ~ -ęm (1), -(e)m (17). ◇ *V* nowy (4). ◇ *f N* nowa (151), nowa (3), now(a) (7); ~ (*attrib*) -a (130), -a (3); -a *SkarJedn*; -a : -a *OrzRozm* (1:1), *RejAp* (11:1); ~ (*praed*) -a (14). ◇ *G* nowej (86), nowyj (1) *MurzNT*; -ěj (14), -(e)j (72). ◇ *D* now(e)j (9), nowyj (1) *MurzNT*, nowé (1) *OpecŻyw*. ◇ *A* nową (199). ◇ *I* nową (53). ◇ *L* nowej (45); -ěj (6), (e)j (39). ◇ *V* nowa (2). ◇ *n N* nowé, nowszé (119); -é (12), -(e) (107). ◇ *G* nowego (302); -ého (34), -(e)go (268). ◇ *D* now(e)mu (7). ◇ *A* nowé (171), nowo (2); -é : -o *RejPos* (13:1), *SarnStat* (3:1), ~ -é (15), -(e) (156). ◇ *I* nowym (80), nowem (10) *PatKaz II* (2), *FalZioł* (2), *RejPs* (2), *LudWieś*, *MurzHist*, *BibRadz*, *StryjWjaz*; -em (1), -(e)m (9). ◇ *L* nowym (69), now(e)m (7); -(e)m *LudWieś* (2), *Diar*, *BudBib*; -ym : -(e)m *LibLeg* (1:2), *BibRadz* (1:1). ◇ *pl N m pers* nowi, nowszy (85). *subst* nowé, nowszé (107); -é (29), -e (2), -(e) (76); -é : -e *SarnStat* (18:2). ◇ *G* nowych, nowszych (201). ◇ *D* nowym (30), now(e)m, nowsz(e)m (3); -(e)m *PaprUp*; -ym : -(e)m *ModrzBaz* (1:2). ◇ *A m pers* now(e) (22). *subst* nowé, nowszé (260); -é (25), -e (2) -(e) (232); -e *KochTr*; -é : -e *SarnStat* (16:1). ◇ *I m* nowémi (26), nowymi (11); -émi *MurzHist* (2), *Leop*, *GrzegRóżn* (2), *RejAp*, *RejPos* (2), *BudBib* (2), *BudNT*, *ModrzBaz*, *KochPs*, *SkarŻyw*, *ZawJeft*, *JanNKar*, *SarnStat* (4), *SkarKaz*, *CiekPotr*, *SkarKazSej*; -ymi *OpecŻyw*, *KrowObr* (2), *WujJud*, *CzechEp*, *Calep*, *PowodPr* (2); -ymi : -émi *CzechRozm* (2:1), *WujNT* (1:2); ~ -émi(7), -emi (1), -ęmi (1), -(e)mi (14); -emi : -ęmi *MurzHist* (1:1). *f* nowémi (9) *FalZioł*, *DiarDop*, *Leop*, *RejZwierc*, *RejPosWstaw*, *CzechRozm*, *LatHar*, *SarnStat*, *GosłCast*, nowymi (5) *OpecŻyw*, *KromRozm III*, *KrowObr*, *SkarŻyw*, *ReszHoz*; -émi (2), -(e)mi (7). *n* now(e)mi (4) *Mącz*, *RejAp*, *RejPos*, *PaprUp*, nowymi (4) *KrowObr*, *CzechEp* (3). ◇ *L* nowych, nowszych (27). ◇ *V m pers* nowi (1).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI – XIX w.*

1. *Taki, którego dotychczas nie było, który dopiero nastął; inny niż przedtem; niesłychany; novus Miech, PolAnt, Vulg, Mącz, Modrz, JanStat Cn; inauditus Calep (2516) : OpecŻyw 9, 173, 181v, 182; PatKaz II 50v, 52, 74v, 77, 80v [2 r.], 83; KlerPow 2; tako zaśie chciałem tym darem małym, ale w Koronie Polłkiey nowym tego wielkiego W. W. dobrodzieyftwa nieprzepominać FalZioł + 2v; Ile kroć też nanie zbyt ni á nagły gniew/ ítrach boiazni/ troška/ albo też iaka nowa á wielka radość przychadza. FalZioł V 31, +2, +2v, V 49v [2 r.], 70v, 71v; MiechGlab 43, 75; BierRozm 11; LibLeg 8/133, 11/40v, 41 v, 160, 163v (8); WróbŻołtGlab A4v; RejPs 171v, 219; ComCrac 18v, 22; RejRozpr Gv; LibMal 1544/92v; ZapWar 1545 nr 2646 [2 r.], 1551 nr 2684; HistAl M4; KromRozm I A4v, [L3]v, [P2]v; MurzHist B2; MurzNT 43v, 73v, 108v [4 r.], Mar 2/21; MurzOrt B; álbo ktorzy*

ine piłmá nowe á od koścyoła powłfechnego nyeprzyyęte przyymuyą *KromRozm III F*, C5v E8v, Fv, F2, G4 (9); *Diar* 51, 61, 64, 82; *DiarDop* 111, *LubPs* O5v, Z3 [2 r.]; *GroicPorz* ii3; Philip Tuderty s Florencyey/ Lekarz y Kupiec/ nową Regułę wymyślił y vftáwił/ którą zakonem Pánnny Máryey názwał *KrowObr* 136, A4v, B, 6 [2 r.], 7 [2 r.], 7v [2 r.] (47); *RejWiz* 94v, 160; Máiąc tedy bráćia dufánie/ że wnidziemy do Swiátnice przez krew Chryftułowá: tą drogą którą on nam záczył nową *Leop Hebr* 10/20, *Matth* 26/29, *Mar* 14/25, *Act* 17/18; *OrzList* b, hv; *UstPraw* K2v; *RejZwierz* 6v; *WyprKr* 81; *BibRadz* *4v, I 1c marg, *Lev* 23/16, 3.*Esdr* 6/9; *Goski* *4; *OrzRozm* A3, Cv, S4v, T2v; Romulus tedy w Rzymie napirwey kroluiąc przez XXXVIII lat / práwá/ rząd / y záchowánia nowe poftánowił. *BielKron* 99, 10, 13v, 82v, 83, 88v (23); *Mącz* 127b, 165c, 171b, 251d, 253b, 348b, 413a; *OrzQuin* I4v; Lecz gdyby on káżdą złość chćiał Piorunem kárác/ Mułiałby fię nátychmiał o nowy Swiát ítárác. *Prot* B2, A3, B2, D4v; *SarnUzn* D5 marg, F3v, G3; *LeovPrzep* B4v; *RejAp* 1v, 55, 56v, 57, 66 (9); *GórnDworz* M3, Kk4v; idźcież po wśzytkiemu fwiáthu/ rofpowiedáiąc Ewányeliá/ to iełt/ to nowe/ zyáwienie miłofierdzia Bogá oycá niebieskiego/ y to nowe á wdzięczne pofelłtwo/ ktorem ia wźemu fwiátu przynioł od niego. *RejPos* 118v, A6 [2 r.], 5 [4 r.], 9, 10, 12v (47); *RejPosWiecz*² 96; Abowiém y ci fami/ którzy inácý wykładáią/ ták z námi pirwéy wierzyli: á odfzczepiwłzy się od nas/ nowy wykład z mozgu fwego należli *BiałKat* 96; *KuczbKat* 155 [2 r.], 180; *RejZwierc* 24v, 126, 189v [3 r.], 245, Aaav; Byłác zá łáłką Bożą prawdá w Polfcze przed tą wáłzą nową prawdą/ którąście teraz wyznáwác poczęli. *WujJud* 15v; Heretyk ten iełt; który [...] fáłzywe y nowe opinie wymyśla/ álbo ich náśláduje. *WujJud* 20; A iáko ná krzyżu Pan Chriřtus ofiárom Aaronowym koniec vczynił/ ták ná oftátniey Wiczerzy nowe káplánłtwo/ y nową ofiárę poftánowił *WujJud* 150, 2v marg, 4, 5, 10, 11v (23); ktorzy tych czáłow tęż náukę Ewágeliy od kriftuřá y od Apořtołow Kořćiołowi Powłzechnemu podaná/ śmieią názywác nową y pokátną/ od trzydzieřci lat záczętá/ dla tego iż fię z vftáwámi y wymyłły ich ítárlzych zgodźić niemoże. *WujJudConf* 81, 5, 6, 10v, 170v; *RejPosRozpr* c2, c4; nic po tem nowem tłumáczeniu. Dołyc ná Brzeřkiem/ ábo ná Krakowřkiem. *BudBib* B2v, C, *Deut* 22/8, 2.*Reg* 24/6, *Ier* 36/10, *Thren* 3/22, 3.*Esdr* 6/9; *WierKróc* Av; *BudNT* przedm a5v, c5v; *CzechRozm* 48v, 67v, 69, 99 [2 r.], 100 (12); Bo trudno temu/ ktorzy przywyłł źle czynić/ wźiác przed fię nowy nálog dobrzczynienia *ModrzBaz* 12, 88v, 98v, 123, 124; *SkarJedn* 24, 62, 168, 178, 179 (9); *KochPs* 11, 58, 66, 115, 147, 209, 215; *SkarŻyw* A4, 152, 193, 277, 389, 390, 518; *KochTr* 15 [2 r.]; *MWilkHist* I3; *StryjKron* 6, 11, 26, 120, 385, 482, 527; Przetoż iákom rzekł/ obiecował Bog on rząd y páłterze odiáwłzy/ rząd inřzy nowy záložyc/ y páłterza inřzego/ á znacznie/ miáłto inřzych wielu/ iednego poftánowic *CzechEp* 332, 81, 129, 217 [3 r.], 218 [2 r.], 360, 406; chćiałem to wźeláką pilnořciá W.M. pokázác: co fię tknie wiáry/ wyznánia/ y nabożeńřtwá/ ták ítárego Rzymřkiego/ iáko y tego v swiátá wzgárdzonego/ ktore ludzie w rzecř tę cále nie wgláđáiący/ nowym nazywáią: y ono niewiem iáko řqualuiąc ták y owák řzczypią *CzechEpPORz* *2v; *KochJez* A3v; *NiemObr* 137; Iużem był porwał bárdony Y náwiázal nowé řtrony *KochFr* 5, 12, 79, 97; *KlonŻal* D2v, D3, D4v; *KochMuza* 27 [2 r.]; Strzeż fię práwi/ káđdey nowey náuki/ nowych dekretow/ nowych rzecřy/ ktore łá dawnořci przeciwne *ReszPrz* 109, 67; *ReszHoz* 116, 134 [2 r.]; *WerGořc* 235, 246; *KochPieř* 30, 31; *ArtKanc* A3v; A iáko ná nowo choroby nowych lekarřtw/ ták ná nowo zbrodnie/ nowych potrzebá káźni. *GórnRozm* D3, Bv, B2v, F2, F4; *KmitaPsal* A2v, A3; *ZawJeřt* 7,

38 [2 r.]; *Calep* 517b; *GostGosp* 30, 164; *GrochKal* 7; *GórnTroas* 11, 12; *GrabowSet* Kv, P4v, Q3; *OrzJan* 20; *WyprPl* B2v [2 r.], C; *LatHar* 235 [4 r.], 244, 396, 401, 510 (12); á zwłafzczá iž mowili nowymi ięzykami ktorych pierwey nie vmieli *WujNT* 614, 184, *Mar* 16/17, s. 297, 305, 419 (13); *JanNKar* Av [2 r.], A3v, Bv, B3, B3v (13); *JanNKarGórn* D3v; poniekađ zálécáiac łtátuty przelzłé/ y łtánowiąc téz przyzłze. Y téz dla wiela przypadków przypadłych nowe poštánawiamy. *SarnStat* 28; á tą pobudką nową łtára łáfká W.M. moich M. Pánów bęđzie łie odnawiała *SarnStat* 863; iáko łie znáczy z Dekrétów Kanonowych/ y z dawnych Praw/ którym deklaráciié nowe bywáią dawáné: gdyž takowé przygody przypadáią/ iž z onych dawno vczynionych Praw niemože pewnégo poštánowienia vczynić. *SarnStat* 915, *3v, 93, 103, 120, 122 (39); *SiebRozmyśl* G4 [2 r.]; *WitosłLut* A2v; *PowodPr* 22, 25, 30, 39 marg, 41 (12); Iž nową náukę y niepodobną do rozumienia wnořą: káždy to ołáđzi. *SkarKaz* 417b, 206a, 241a, 454a, 485a, 517b, 518a, 576a; *GosłCast* 19, 34; *SkarKazSej* 679a marg, 682a, b, 705b; *KlonFlis* Cv, C3v, F2, F2v [2 r.]; *SkorWinsz* ktv [2 r.]; *SapEpit* B3; Kiedy wyłtępek nowy/ łpołobem téz nowym Karzą *ex aequitate*, y z rozłádkiem zdrowym. *KlonWor* 65, 46, 48, 49, 58, 67; *SzarzRyt* D4.

W połączeniach szeregowych (26): *PatKaz* II 21, 66v; *KromRozm* I F3, K2v; *MurzHist* T4; *KromRozm* II a3; *Mącz* [95]b, 481b; *SarnUzn* H6; Bo to džiwna/ nowa/ á niełtychána próbá/ od was niedawno wymyřłona. *WujJud* 129v, 95v, 125v, 207v; *CzechRozm* 162v, 173; *SkarŻyw* A4, 47; *CzechEp* 232, 338; *GostGosp* 155; *LatHar* 428; A zwłafzczá iž ięzyk Lácińłki nie łełt nowy/ áni obcy/ áni nieznáiomy: ále włzytkim narodom Chreřciájáńłkim zwyczáyny y wiadomy. *WujNT* 616, 712; *WysKaz* 39; *SkarKaz* 417a; Y kwitnąć bęđzie procz łtráchu zwiędłóści/ Ozdobą onym/ co ná báránkową Chwałę pieřń krzyčzą/ włáfną/ czyłtą/ nową. *SzarzRyt* Dv.

W przeciwstawieniach: »nowy (a. nowszy) ... stary (a. staradawny) (179), dawny (a. dawniejszy) (9), pierwszy (8), zwyczajny (a. zwykły) (5), starożytny (3), przeszły(2), wiotchy (2), posledniejszy, własny« (210): *FalZioł* V 62a; *BielŻyw* 160; *ZapWar* 1542 nr 2606; *KromRozm* III I2; *Diar* 92; *KrowObr* B3, 64v, 206; *Leop* *B2; *RejZwierz* 60v; *BibRadz* Hebr 8/13, 9/15; *BielKron* 206v, 208v, 381v, 467v; *KochSat* B2v; ku tey łtarożytney domu wałzego chwałé (!)/ nową chwałé wyzwolonych nauk kuřleř fię przyđáć *KwiatKsiąż* F3; *Inserere novas opiniones et evellere insitas*, Nowe mniemánie w kogo wpoyić á łtáre wykorzenić. *Mącz* 265c; Schema. Latine figura vel ornatus oratoribus est quod a simplici dicendi modo ornate mutatum est, Gdy od włáfnych słów ołtępuyáć nowe słowá dla łpánielřzy á xtáłtownieyřzy rzeczy wyłáđamy. *Mącz* 371c, [454]a; Chćiał Luter włzytkę łtáradawną Policyą w Niemcách z gruntu wywróćić/ á łwą nową poštáwić *OrzQuin* I4, B3v; *SarnUzn* F7v; *RejAp* 55 [3 r.]; *RejPos* 2v [2 r.], 37, 339v; *RejPosWiecz*² 93v, 94; *BiałKat* 261, 296 marg; *GrzegŚm* 4, 33; *RejZwierc* 172, 177v; *Confessioniste* Terminy w kořciele zwyczáyne odrzucáią/ á nowe łobie tworzą. *WujJud* L16, 16v, 81 marg, 90v, 173 [2 r.], 207v [2 r.], L14v; *WujJudConf* 2v; *RejPosWstaw* [110²] [2 r.],[110³]v [5 r.], 111; gdyć/ mowi nowe [przymierze]/ tedyć wiotchym vczynił pierwłze *CzechRozm* 93v; Bo odrzucáiac to poslednieyřze nowe przymierze lepřze y dořkonáłřze/ przez ktore pierwłze ono zwiotłzáłó/ przymierza żadnego z BOgiem mieć niemože *CzechRozm* 173, 4, 22, 38, 86v, 87 (15); *KarnNap* B2v, C; *ModrzBaz* 35v, 97, 101, 105v, 133v, 143v; *SkarJedn* 247; Krol wnet fię domyřłił woley Bożey/ y zdrapawłřzy pierwłřzy przywiley/ całą onę wieř y imienie

nowym przywileiem / kościołowi darował. *SkarŻyw* 528, 249, 264, 293, 364; *CzechEp* 32, 33, 48, 125, 190, 281, 413; *Náftań łzczęfliwie/ ty Miefiącu nowy/ S taką pogodą/ y tak ludziom zdrowy/ Iáko ten przelży/ po ktorym thy wíchodzíř KochSz ktv; WerKaz* 276; *ArtKanc* F10v; *GórnRozm Ev; PaprUp* L; *ActReg* 18; *Dáwnieyfze gwiazdy/ nowym/ plácu vřtěpuią GrabowSet* F3; *LatHar* +2v; *KolakSzczęśl* B; *WujNT* 10, 115, 362, 2. *Cor* 5/16, s. 674 (8); *SarnStat* 143, 863; *PowodPr* 16, 39; *SkarKaz* 44a, 638b [2 r.]; *KlonFlis* F2. *Cf Zestawienia*: »Nowy Testament«, »Nowy Zakon«.

W porównaniach (4): *racźcie mi wierzytz/ iijz iako by mi nové flońce weřflo/ gdym od Iána flyřfala przybliženijé wařfe OpecŻyw* [155]; *BibRadz Is* 41/15; *Ięli fye nářzy byli/ iáko řtroiów nowych zwykli/ tak téř y Stánkárowéy novéy Wiáry/ bárzo byřtrze OrzQuin* I4; *PowodPr* 46.

Tytuł utworu J. Januszowskiego (1): NOWY KARAKTER POLSKI Z Drukárnie Lázářzowéy: Y ORTHOGRAPHIA POLSKA *JanNKar* kt.

W charakterystycznych połączeniach: *nowy(-a, -e) afekt, artykuł, bezbożeńřtvo, bezpieczeńřć, bluźnierřtvo, błqd* (6), *błogosławieńřtvo, bojaźń* (2), *bostvo* (5), *budowanie* (3), *cesarřtvo, choroba* (3), *chwała* (8), *chytrořć, ceremonija, dar* (2), *deklaracyja, dekret(ał)* (8), *dochod, dom (boży)* (2), *droga* (4), *drukarnia, duma, dzieło, dziw* (2), *edycyja* (2), *fantazyja, fortel* (4), *fraszka, ganek, genealogija, głos*, (2), *granica* (2), *gwiazda* (11), *hardořć, historyja, inwentarř, jednanie, język* (8), *kacerřtvo* (3), *kadzenie, kamienica, kaplica, kapłańřtvo* (3), *karakter* (3), *kaźń, klasztor, konfederacyja* (4), *konfesyja, konstytucyja* (7), *kontrakt, kopiec* (2), *korona* (2), *kościół* (9), *krolestvo* (3), *krzest, krzywda, księga* (6), *ksztált* (2), *kwestyja, list, litera* (7), *łacina* (2), *łaska* (6), *męka* (2), *miano, miasto* (2), *miłosierdzie* (5), *młyn, mniemanie* (2), *modły* (2), *moneta, muzyka, myśl, nabożeńřtvo* (4), *nałog, narodzenie* (2), *nazwisko* (2), *niewola, niezgoda, nurt, objawienie, oblicznořć, odkupienie, odmiana, odpust, odszczepieńřtvo, ojczyzna, okrasa, okrucieńřtvo, ołtarř* (5), *omywanie grzechow, opinija* (2), *ortografija, otchłań* (2), *pańřtvo (rzymskie)* (7), *pociecha* (3), *podatek* (2), *pogańřtvo, pokora, policyja* (2), *polszczyzna* (3), *pomoc, pomsta, port, porzqdek (ustaw)*(5), *posada, poselřtvo* (10), *posługa, posłuszeńřtvo, post, postanowienie* (5), *pořwięcenie* (2), *potrawa, potwarz* (3), *powinnořć, pozew* (2), *pożytek* (2), *praktyka, prawda* (7), *proces* (4), *proroctvo, proba, przekład* (3), *przezwiřko* (5), *przybytek* (2), *przyczyna* (2), *przygoda, przyjaźń, przykład* (3), *przysięga* (3), *przystępi* (2), *przywilej* (2), *rada* (3), *radořć* (5), *reguła* (16), *religija* (2), *rozdział* (7), *rozkazanie* (6), *rozkosz, rozterka, row, ry(t)m* (8), *rząd* (5), *rzczyřko* (3), *sektá* (7), *skaranie, służba, spowiedź, sprawa* (5), *sprawiedliwořć* (2), *stadło, stan, statut (statucik)* (5), *stodoła, stolica* (3), *strach, swary, swoboda, szlachectvo, śmierć, śpiewanie* (2), *świadectvo, świat* (3), *świętořć* (12), *święto* (3), *tańce, termin* (4), *řłumaczenie, tor, towarzystvo, tryjumf* (3), *twarř, tytuł* (6), *uczynęk, umowa* (2), *upor, urząd* (3), *używanie, wart, wesele* (8), *wiersz, wieźyczka, wino* (4), *wola, wolnořć* (3), *wykład* (6), *występek, wzor, zachowanie, zakon* (4), *zamek, zapis* (3), *zawikłanie prawa, zbor, zbrodnia, zbytek, zebranie, zjawienie* (3), *zrzqdzienie, zwiastosowanie, źrzodło, żałoba, żołtarř* (3).

Przysłowie: *Nigdjćiem po nowey krzywdzie/ Gniewnoř rychło nie odeydzie BierEz* L3.

Wyrażenia: »nowy bog« = *novus deus PolAnt; novus daemon Vulg* [szyk 10:2] (12): *KrowObr* 89; *BielKron* 140v; *A przetoř gđzie rzecź ieřt o Religiiey/ vcźmy řię przykładem Páwłowym/ nie zmyřłáć iákiego nowego Bogá GrzegRóżn* K4, G3v, H4v, I4, L4; *BudBib Iudic* 5/8; *CzechRozm* 95; *KochPs*

118; *CzechEp* 217; Zda fię być opowiedczem nowych (*marg*) obcych ábo cudzych. G. (-) bogow *WujNT Act* 17/18.

»cło, myto nowe« = *teloneum novum JanStat* [*w tym: myto i cło* (2)] [*szyk 13:9*] (19:5); *UstPraw Ev*; *RejZwierc* 234; Nowé Cło tylko od tych rzeczy, które bywáią pędzone ábo wiezione z Królestwá, ma bydz brano. *SarnStat* 398; podwysżenie nád piérwży przywiléy Mytá y Clá/ álbo nowego poftánowienie [...] ma bydz *irritum et inane SarnStat* 403, 67, 106, 142, 348, 396 (20).

»(nie)co (*a. coż*) nowego, coś nowego« = (*ali*)*quid novi Vulg, Mącz; quispiam novus Modrz; quid novum JanStat* [*szyk 73:1*] (63:11); *BierEz* A3v; *BielŻyw* 32; bo czo ieden wftawi to drvgi po niem fkazi/ a czo nowego fwego wymyflý *SeklWyzn* a2; To nowina twe przyfzcie panie moy Podczáfy [...] Kiedy was tu poflano od pana moiego Iuż to yfcie mufi być iednak czos nowego *RejJóz* K5v, D6v, G6v; (*did*) Pleban pytha czo fię tofmieie. (-) A to zafię czo nowego Tam fię ímieie fkąta tego. (*did*) Kupiec powieda iż Czarth. (-) *RejKup* i7v; *KromRozm I* Fv, Kv; *KromRozm II* p3v; *KromRozm III* C3, E, L7; *DiarDop* 114; *BielKom* A3v; *GliczKsiąż* N6v; *GroicPorz* vv [2 r.]; *RejWiz* 142v, 148v, 159, 185v; *Leop Ex* 35/35, *Act* 17/21, 1.*Petr* 4/12; Wlęc go drudzy potkáli/ á coż tám nowego/ Zgorzálá Kurza nogá/ z opátrzenia złego. *RejFig* Bb4, Ee4; *BibRadz* II 59d *marg*; *BielKron* 445v [2 r.]; *KochSat* B3v; *KochZg* A4; *Novi aliquid apportare vel rem novam, Nieceo nowego przynieść. Mącz* 313c, 37c, 44d, [95]b, 313c, 341d, 352a, 353a; Skądże/á do kąd? (-) Z Wárfzáwy do Domu. (-) Coż tám nowego? (-) Exequucyá iuż mamy. *OrzQuin* A4v; *SienLek* 19; *RejAp* E8, 33, 166; Krolu mnimałem bych miał dżis nieco nowego od ciebie słyfzeć/ ále tá gadká ieft mnie iáwna/ á máley wagi. *HistRzym* 9v; *RejPos* 5, 35, 37, 165, 187v, 204v; *RejZwierc* 18v, 24v, 189v, 259; *CzechRozm* 186v; *ModrzBaz* 39, 46; (*did*) Tomáż przyfzedfzy do vcźniow. (-) Dobry wieczor bráciřzkowie Społeczni Apořtołowie Słyháliřcie co nowego? Tym czásem niebyćia mego? *MWilKHist* L2; *CzechEp* 140; *NiemObr* 135; *BielSen* 5v; *BielSjem* 9; *GórnRozm* L2, M3; *ActReg* 44; *GostGosp* 10, 164; *WujNT* 652, 1.*Petr* 4/12; *SarnStat* 1122; BA toć mnie coś nowego/ na dródze potkáło/ Cżego fię nigdy ferce/ me nieřpodziewáło. *PaxLiz* D4; *KlonWor* 11.

bibl. »nowy człowiek (*a. ludzie*), Adam« = *człowiek odmieniony, odrodzony przez łaskę bożą; novus homo Vulg, PolAnt* [*szyk 23:24*] (39:8); Przeřto Apořtoł Boży/ każe zewlec řtárego tżłowieká/ y z řádzámi iego/ á nowego każe oblec/ ktory ieft řtworzon według Bogá. *KrowObr* 64v; *Leop Eph* 2/15; *BibRadz Eph* 4/24; *RejPosWiecz*² 94; Wfzyřtek řtháry człowiek vmiéra ná chrzćie/ thák iż káždy ochrzćony nowym fye człowiekiem řtawa *BialKat* 261; *Grzegřm* A3v, 31, 33, 37, 53 (8); *RejPosWstaw* [110²], [110³]v [4 r.], 111; *BudNT Eph* 2/15; *CzechRozm* 38, 90, 92, 95v, 221 (8); *KarnNap* B2v, C *SkarŻyw* 264, 293; *CzechEp* 316; *ArtKanc* F10v, N16; *GrabowSet* Fv; *LatHar* +2v, 112; Iáko z drugiey řtrony człowiek nápráwiony w Chriřtuřie y przez Chriřtuřá; nowym człowiekiem bywa názwány. *WujNT* 543, 543 *marg*, *Eph* 2/15, s. 674, *Eph* 4/24, s. 700 (9).

»nowa ewanjelija (*a. wanjelija*)« = *nauka chrzeřcijańska głozzona przez różnego rodzaju niekatolickie wyznania chrzeřcijańskie* [*szyk 21:10*] (31); *KromRozm I* A3v, A4v, D4v; *KrowObr* B; *OrzRozm* K2v [2 r.]; y wolę ábyřcie mię od téy řtárey Ewányeliéy/ Krzeřćijaninem zwáli/á niřli od onéy nowéy/ Ewányelikiem. *OrzQuin* B3v; Tákci tá nowa Ewányelia/ cztérzem Ewányeliřtom przeciwna/ y ode Dyablá ná řwiát ku vpadku ludzkiemu pořłaná/ vmié *OrzQuin* K4, K4 [2 r.], L2 [5 r.], L2v *marg*;

BiałKat 371 marg; *WujJud* B3, 81 marg, L14v; *SkarŻyw* 90; Lutherowe świadectwo/ o jego nowej Ewangelijey. *ReszPrz* 71, 71, 73; *WujNT* Yyyyyy3; *PowodPr* 42 [2 r.], 43, 76; *SkarKaz* 241a marg, 417b marg, Oooob.

»imię nowe (jest)« = *nomen novum PolAnt, Mącz, Vulg* [szyk 15:10] (25): *KrowObr* 77, 138v; *BibRadz Apoc* 2/17, II 135c marg; także od nowej poľady nowe imioná dali ťwym ťziemiam/ tho iefťh gdzie byľa wielka Miľia/ przezwáli Bolgáriá: gdzie byľa máľa/ dáli imię Serbia *BielKron* 338v, 127v, 234v, 424; *KwiatKsiąż* A; Notare res nominibus novis. Rzeczóm nowe ymioná dáć/ Nowemi ymiony przezwác. *Mącz* 250c; *RejAp* 26, 28, 40v; *RejPos* 3; *BudNT Apoc* 3/12; *SkarJedn* 66; *NiemObr* 112; Bo to imię Polak/ nowe iefť/ y tu dopiéro w tych kráiach vroľło *KochCz* B2v, B2; ále od náuki Lutrowey y Kálwinowey/ wzięli imię nowe dziťsieyľzy Ewángelikowie: iż ťię nie mogli zwác ani Kátholikámi áni Chrzeťcijány. *WujNT* 444, *Ioann* 1 arg, s. 307, *Apoc* 2/17, 3/12.

»jako nowy« (1): Y ťtaremu ťwiáthu nie przepuťcił (marg) To iefť/ iż po potopie ťtaľ ťię ťwiát iáko nowy. (-) *BibRadz* 2.Petr 2/5.

»nowy księżyc, miesiąc (a. miesiąc jest nowy)« = *nów; neomenia BartBydg, Vulg; mensis Vulg* [szyk 13:2] (8:7): *BartBydg* 97b; *FalZioľ* IV 50d, V 46; Pokazuie nam iż then Grudzień będzie ťniegiem dzierżaľ do peľniew. A zalię do ťľatniej czwieri odmiekcż będzie/ Z czego na koniec ťniegi ku nowemu mieľiaczu vroľtá. *LudWieť* B3; *KromRozm II* 1v; ťwiát Nowego księżycá/ y Sobboty/ y ťwiáth inych nie znolťe á nieľcierpię/ bo niepráwe ľá zbory wáľťe *Leop Is* 1/14, 1.Reg 20/5, 18, 24; *Goťki ktv; SienLek* 36v; *WujJud* 198v; *ModrzBazStryj* ¶2v; *KochSz ktv; WujNT* 699.

»nowa nauka« = *nova doctrina Vulg* [szyk 38: 8] (46): ten ci iefť ktorytz nauczáľ naukę nowá/ zakonowi bożemu przeciwná. *OpecŻyw* [123], 108v, 118v; *ComCrac* 13v; *RejKup* y2; gdyż to wyelka podporá náuki/ iż nye nowa/ ále iż ci á ci ták dźyerżeli y dźyerżá *KromRozm I* F3v, Ev, K2v; *KromRozm II* a3v; Wľpomina też iefťtze ksiądz Biľkup ná wielu mieyľcách/ iákobym ia nowej náuki vtzyľ *KrowObr* B, A2v, B [2 r.], Bv, 71, 241v; *Leop Act* 17/19; *BielKron* 197v, 202, 206; *RejPos* 12v; *WujJud* 133, 134; *RejPosWstaw* [143³]; *CzechRozm* 253; *SkarJedn* 373; *CzechEp* 357, 360 [2 r.]; *ReszPrz* 63, 91, 109; ktorzy nowá naukę przynolżá/ ktora ťię nie zgadza z náuká w przod podaná *WujNT* 652; ktorzy ludzie od Kátholickiey wiáry odwabiáia/ y nowe náuki wnoľżá/ ktorzych nie znaľ áni ľlychaľ ťwiéty á powľzechny koťcioľ Chrzeťcijányľki. *WujNT* 652, 31, *Mar* 1/27, *Act* 17/19, s. 525, 543, 733; *SkarKaz* 241a, b, 417b [2 r.], 419b, 550a.

»nic nowego« = *nihil novi Mącz, Modrz; non novum PolAnt* [szyk 39:1] (40): *ZapWar* 1519 nr 2185; *KromRozm I* Fv; Pán Chriťtus nie uczy nic nowego ani ťtaremu zákonowi przeciwno⁸⁰ *MurzNT* 18v marg, 18v; *Diar* 60, 62; Boć jedno to zadzierżewa nasze wolnoťci, że bez nas nic nowego na nas KJM stanowić i z WM nie może. *DiarDop* 111, 113; Coż iefť co ťię ťtaľo? toźci ťię zľtanie/ á niemáľz nic nowego pod ťľońcem. *BibRadz Eccle* 1/9; *OrzRozm* L3v; *BielKron* 79, 199v, 206, 207, 208v (11); *Mącz* 19d; *SarnUzn* F7; *HistRzym* 13; *RejPos* 131, 164; *WujJud* 43v, 62v; *BudBib Eccle* 1/9; DObrze ieden powiedziaľ: Niemaľz nic nowego/ Zeby przed tym ná ťwiecie/ nie byľo iuż tego. *HistHel ktv; CzechRozm* 105v; *ModrzBaz* 1; *SkarŻyw* 318; Nie czynim nic nowego czego nie bywáľo/ Wiele ťię tákich rzeczy pierwey przygadzáľo. *BielSjem* 8; *ActReg* 21, 148, 155; *SarnStat* 65; *PowodPr* 70; *GoťCast* 34.

»nowy (a. nowszy) obyczaj« [w tym: *nowym obyczajem* (12)]; *novus modus Mącz* [szyk 16:5] (21): *OpecŻyw* 4, 70v, 93v; boga się nic niebął/ ale rozlicznemi i nowemi obyczajami a zdradami v ładow rzeczy íprawował *MurzHist* L4, Bv; *KromRozm III* A8v, F2; *Diar* 60; *BibRadz I* 3b marg; *BielKron* 120v; *KochSat* B2v; *KwiatKsiąż* K4; *Novo modo. Nowym obyczajem. Mącz* 251c, 251d; *RejZwierc* 189v; gdy niemogli mocą przepomoc Rzymian/ thedy rozmaíte fortele y ítráchy wynáydowali nowym obyczajiem/ ktorego íelzcie Rzymianie nie widáli ani ílycháli. *BielSpr* 44v; *RejPosWstaw* [110²]; *KochProp* 10; Miáfto kśiąg/ ile baczę/ muśím pátrzyć woyny. Iuż teraz/ wnoľą ná nas obyczajie nowe/ Chcą nas mieć do potrzeby żołnierkiéy gotowé. *WyprPl* A2; *WujNT* 837; *CiekPotr* A4.

»nowa ofiara« (14): *RejPos* 78 v; *BiałKat* 351; *RejZwierc* 260v; *WujJud* 149, 150, 236v, 237; *ReszPrz* 19; A Ireneus świádczy: Iż Pan Chrifus [...] náuczył Apośtołow nowey ofiary nowego Teftámentu *WujNT* 115, 114, 115, 361, *Hebr* 13 arg; *SkarKaz* 158b.

»nowa pieśń, piosnka (a. piosneczka), pienie, psalm« = *canticum novum Vulg, PolAnt* [szyk 37:28] (30:23:8:4): *OpecŻyw* 186; ízpyeualy pyenyne noue o tey chwalebney pannye *PatKaz II* 52v, 52v, 71v; Spiewayćie panu bogu piońkę nową/ boć dziwne rzeczy íprawił. *WróbŻoľt* 97/1; *RejPs* 47v, 141v, 144; *LubPs* H4v, Lv, 03, Qv, S4v (12); *KrowObr* 229; *Leop Ps* 39/4, 97/1, *Is* 42/10; *BibRadz Ps* 144/9; *RejAp* 52v, 55 [4 r.], 117, 118v [2 r.], *Ee3v*; *RejPos* 342v; *RejPosRozpr* c4v; *BudBib Ps* 97/1, 149/1; *CzechRozm* 200v; Cantate domino canticum novum. Zacznicie nową możnému/ Pieśń Monárfze niebieskiemu *KochPs* 144, 2, 45 [2 r.], 84 [2 r.], 103, 166 [2 r.]; *KochTr* 7; Połytał też nowe Píálmy do ínfzych ziemiánow. *KlonŻal* A2, C3v; SPiewayćie nową możnemu Pieśń Monárfze Sármátfkiemu *KmitaPsal* A3, *ktv*; *LatHar ktv*, 401; *WujNT* 615 [3 r.], *Apoc* 5/9, 14/3, s. 872; Sto cztérdzieści y cztery tyśięcy ich gráią/ A ónę piońkę nową wdźięcznie mu śpiéwáią. Którey żaden nie wmié/ íedno oni fami/ Bowiém grzechem nieczyłtym nie íą pomázáni. *SiebRozmyśl* K4v; *SkarKaz* 576a, 579b; Pieśń nowa *ad notam*, Nie obrufzay się że kto nie wtydliwie. *CzahTr* B2.

»nowe prawo« = *nova lex Modrz* [szyk 13:4] (17): *BielŻyw* 160; *BielKron* 272; *LeovPrzep* C; *RejZwierc* 37; *CzechRozm* 172v; *ModrzBaz* 101, 143v; gdy Kśięża nie przełtawáiąc ná prawie pólpolitym ziemśkim/ nowe práwo od Papieżow podáne/ ktore *Ius Pontificium* zowá máią *NiemObr* 172; A nie popráwy trzebáby práwu wáľzemu/ íáko lat zley íukni/ ale ná nowe práwo íáko ná nową íuknią lepieyby się zdobyć. *GórnRozm* K3, Ev, I, K3 marg; *PaprUp* Gv; *ZawJeft* 13; *SarnStat* 1167; *PowodPr* 81; *SkarKaz* 160b.

»przykazanie, rozkazanie nowe« = *mandatum novum Vulg, PolAnt* [szyk 10:3] (9:4): Dáię wam nowe przykazanie/ ábyście się zobopolnie miłowáli *Leop Ioann* 13/34; *BibRadz Ioann* 13/34; *RejPosWstaw* [143⁴]; íellic nowe przymierze dać miał/ tedyć pewnie nie bes nauki/ ábo wftaw/ ábo rośkazania nowego *CzechRozm* 92v; *WujNT Ioann* 13 arg, 34, s. 362 [3 r.], 1.*Ioann* 2/7 (9).

»nowy rok« (9): aby mu pan Bog dał na ten nowy rok/ ízyrokie miełtce v kroľa íego miłólcí mądre flowo/ ciéľzko wmiéchu/ legko na wáťrobie. *LudWieś* A2, *kt*, B3v; *OrzQuin* G4v; *StryjKron* 350; (*nagł*) Nowy Rok. (-) TOż będzie w tym idącym/ co z zchodzącym było: Bo baczę/ że ná niebie nic íye nie zmienilo. *PudłFr* 7; Apophoreta – Nowe lato, podarek na nowi rock, kolenda. *Calep* 82a; *WitośLut* A6v; *KlonWor* 80.

»nowa rzecz« = *res nova Vulg, Mącz, Modrz; novitas Mącz; novum Mącz, PolAnt* [szyk 61:47] (108): *OpecŻyw* 46; Człowiek bywa [...] nowe rzeczy roznołżący/ a pod czas też mataiący. *FalZioł* V 51v; *LibLeg* 11/40v; *RejKup* h5v; *KromRozm I N2v; MurzHist* K, M3v; *MurzNT* 108v; *KromRozm II* av; *KromRozm III* I2v; *Diar* 92; *DiarDop* 106; *BielKom* F8; *KrowObr* B; Ale żem teraz przypadł ná ty nowe rzeczy/ Ktorych nigdy moiá myłł nie miáłá ná pieczy. *RejWiz* 85, 178v; *Leop Num* 16/30, *Is* 42/9, *Act* 17/20, AAA2; *OrzList* b3, e4; Iełtli co/ o czymby kto mógł rzec/ Pátrzayże/ to nowa rzecz? Iużci to było przefłżtych czáfów kthore były przed námi. *BibRadz Eccle* 1/10; Dalemci fłżzeć rzeczy nowe iuż teraz [*feci te nova*]/ ktore były zákryte á nie znałeł ich. *BibRadz Is* 48/6, I 2a marg, II 88a marg; záto mu nic niedáli thylko rufzniczkę z krzemieniem/ co ná ten czas v nich byłá nowa rzecz *BielKron* 316v; Láthá 1526. Gdańłzczańie nowe rzeczy íthroili/ wiare y prawa łobie inłze wymyłłali *BielKron* 419v, kt, 24v, 25, 79, 140v (15); *KwiatKsiqż* O4; *Novitatis studiosus*, Pilny nowych rzeczy. *Mącz* 251d, 225a, 229d, 348b, 406a, 423b [2 r.], 458b; *OrzQuin* N3v, V2v, Yv; *SienLek* 24; *RejAp* 174v, 176; *GórnDworz* D3, Hh8; *GrzepGeom* B3v; *RejPos* 8, 12v [2 r.], 35v; *RejPosWiecz*² 94; iżby wiedział/ nowali to rzecz iełt w kołciele Chrzełciáńłkim: Tedyć powiádam/ iż przed Dżewiáciá íet lat/ Grzegórz łwięty Papięż [...] odpułty w kołcielęch rozdawał *BialKat* 173v; *RejZwierc* 172 [2 r.]; *BudBib Eccle* 1/10; *BialKaz* E4v; *CzechRozm* 38, 236; *ModrzBaz* 29, 39, 83, 92v, 106v, 137; *SkarJedn* 182, 184, 192; *SkarŻyw* 30, 319, 538; *StryjKron* 390; *CzechEp* 232 [4 r.], 233, 417; *NiemObr* 42; *ReszPrz* 95, 109; powiedam/ iż nowe to łá rzeczy w Polłcze piłáne práwo. Bo dopiero fię od Każimierzá Wielkiego/ ábo trołkę przedtym/ y to tylko w przywileiách opiłáne poczęł *GórnRozm* E, C2, K3v; Ultrafacultatem zlecenia Wysłckiego nowe rzeczy do Procełsu Confederatyi nienależące wniesli *ActReg* 18, 18; *OrzJan* 125 [2 r.]; *WujNT Act* 17/20, 2. *Cor* 5/16, *Apoc* 21/5; *JanNKar* A3v, A4; *PowodPr* 44; *SkarKaz* 417a; *KlonWor* 33.

»nowy sąd« [szyk 4:4] (8): *RejZwierc* 175v; wydáliłmy Tribunal/ to iełt porządek łádów nowych głównych *SarnStat* 863, 127, 549, 615, 735, 858, 1310.

»słowo, słowko nowe« [szyk 14:12] [21:5]: *KromRozm III* 12; *DiarDop* 116; *Fabricare verba*, Słowa kowác/ to yest/ nowe wynáydowác. *Mącz* 113a, 371c; ktorá nie bez przyczyny Theologowie pollednieyłzy zowá *Circumincefio*, łłowem nowym y trefnym/ ále k tym rzeczám bárzo łłuzącym. *SarnUzn* F2v, G4; Y to mi fię też nie złe podoba/ kiedy łtworzy łobie nowe łłowo: ále ná Polłkim gruncie/ ábo ze dwu Polłkich iedno vczyni. *GórnDworz* F6, Ii6v; *WujJud* 90v; wymyłłił nowe łłowo Deáłter to iełt Bożyłzće/ áłbo báłwan. *BudBib* C, B4, C; Szátáńska łztuká, z nowymi słowkámí rzecz nowá wprowadziłá. *CzechEp* 232 marg, 77, 232 [3 r.], 233 marg; *NiemObr* 127, 129, 132, 137; *WujNT* 8 marg, 735 [2 r.]; *GosłCast* 5.

»nowy sposob« [w tym: *nowym sposobem* (3)]; *nove Mącz* [szyk 9:2] (11): *MurzHist* M3v; *MurzNT* 108v; *BibRadz* I 1d marg; *BielKron* 103v; *Mącz* 251d; *KuczbKat* 135; Nowyc to łłofołb grzechow odpulłzczańia ná kazániu/ ktorego Kołciól niezna/ á wy im prołty lud záwodżicie. *WujJud* 88v; *CzechRozm* 163v; *NiemObr* 118; *WysKaz* 14; Kiedy wyłłtepek nowy/ łłofołbem też nowym Karzą *ex aequitate*, y z rozłádkiem zdrowym. *KlonWor* 65.

bibl. »nowe [= *odmienione przez łaskę bożá*] (jest) stworzenie« = *nova creatura PolAnt, Vulg* [szyk 23:3] (26): *WrółŻołt* ii2; Przes chrzełt łstawamy fię nowym łłtworzeniem *SeklWyzn* d4; *BibRadz* 2. *Cor*

5/17; *RejPos Wiecz²* 93v, 94 [4 r.]; *GrzegŚm* 33, 53, 54, 56, 63; *BudNT Gal* 6/17; Nie mowi tu Pan/ o powłzechnym ftworzeniu/ ktore nam iest fpołeczne z infzymi ludzmi: ale o odrodzeniu: dla ktorego też bywamy nowym ftworzeniem názwáni *CzechRozm* 38v, 38 [3 r.], 76v; *CzechEp* 413; *ArtKanc* I11; Abowiem w Chrifufie Iefufie nic nie wazy ani obrzezanie/ ani nieobrzezka: ale nowe ftworzenie. *WujNT Gal* 6/15, 2.*Cor* 5/16, s. 666 [3 r.].

»nowa summa« [szyk 4:2] (6): *ZapKościar* 1582/32v; Była tez rozmowy (!) miedzy P. Marszałkiem a XPodkanclerzym inSenatu non satis amica ktorasie wsczela oPana Piotra Myszkowskiego zemu od Chęcin oderwał Podkanclerzy Folwark ktorybył wnowey summie *ActReg* 61; *SarnStat* 7, 99 [2 r.], 441.

»nowa światłość« = *nova lux Vulg* (15): [*Matka Boska*] nie tylko ofwiecila nową fwiatłofcią niebo/ ale też fwą fwiatłofcią/ flońce/ miefiąt/ zatzmila. *OpecŻyw* 182; *PatKaz II* 51; *KromRozm I E2v* [2 r.]; *LubPs Z2*; Ale żydom/ zdało fie iakoby im nowa fwiatłość weflła/ radość/ cześ y tańce *Leop Esth* 8/16; *RejPos* 15, 15v [2 r.], 19v, 20; *WujJud* 2v; Pan oczy záfzłé cięmnoścíą Obdarza nową światłofcią *KochPs* 212; *LatHar* 592; *SkarKaz* 45b.

»nowa ustawa« = *nova constitutio JanStat* [szyk 12:11] (23): *MurzNT* 108v; i jeżlieby też jakie nowe rzeczy a złe się wszczynaly, aby się też jakimi nowymi ustawami tak zahamowały *DiarDop* 106; *GroicPorz* g; *OrzRozm A3*; *BielKron* 88v, 109, 205v; *RejPos* 8, 29v; *RejZwierc* 259, 260v; Niektore rzeczy k woli niektórym więcey/ niżli wedle słufzności ftánowiono: ftäre vftawy zárzucano/ nowe wymyślano [*vetera abrogabantur nova excogitabantur*]. *ModrzBaz* 97; VStaw nowych nie będziemy czynić/ iedno zá zwoleniem Rad y Polłów Ziemfkich wedle Státutu Alexándra Królá. *SarnStat* 50, 49, 50 [3 r.], 66, 67, 122 (11).

»nowy w uszu [czyich]« = *nieslychany dla kogo* (1): á kiedybym rozumiał/ być to rzecz nową w wízu W.M. przywiódł bym wiele ludzi ná przykład *GórnDworz* D3.

»nowa wiara (a. wiarka) (była)« = *nova religio Mącz* [szyk 24:15] (39): *KromRozm I A3*; rozmowá twoyá około tey nowey wyáry/ álbo náuki Luterskyey *KromRozm II a3*; poki ty nowe wyáry álbo nyewyáry były nyepowftály *KromRozm III K6v*; *KrowObr kt, D*; *OrzRozm A3*; abyście do tego czáfu byli w iedności kościoła/ á nowych wiar łobie nie vftáhawíali niżli Koncylium będzie. *BielKron* 208v; wezwał k łobie duchownych ludzi profzác ich áby go náuczylí wíary Krześciánfkíey/ ktora ná ten czás byłá nowa. *BielKron* 299v, 140v [3 r.], 192, 204v, 207, 208v [2 r.]. 210; *Mącz* 44b; *OrzQuin* C4v, I4; *SarnUzn* A4v; *GórnDworz* N5; *RejPos* 29v; *BielSat* Hv; *WujJud* A8v, 2v, 10v, Nn5v; *WujJudConf* 2v; *CzechRozm* 67v; *CzechEp* 56 marg, 360 [2 r.]; *LatHar* 513; *WysKaz* 38; *PowodPr* 46 marg; *SkarKaz* 44a, 418a marg; *SkarKazSej* 681b marg.

»nowa wieczerza« (3): niż poczał [*Pan*] fprawę rozdawánia nowéy wieczerzéy fwoiéy. *BialKat* 296, 296 [2 r.].

»nowy wymysł« = *novitium inventum Mącz* [szyk 13:3] (16): *RejKup* o4v; *KromRozm III N2*; *Mącz* 251d; *RejAp* 109v; nie czekay żadnych nowin/ ani żadnych nowych wymyflów/ ábo nowego zyáwienia *RejPos* 165, 9, 14, 37, 85v, 302 marg; *RejZwierc* 260 [2 r.]; *WujJudConf* 253; Vkázował bym im też potym y to/ iż Tálmod ich iest nowy wymyfl: y nie nadawnieyfze fpífiáne *CzechRozm* 69v, Av3; *CzechEp* 219.

»nowy zwyczaj« = *nova consuetudo* JanStat (4): iż [muzyka] ma tę moc odmienić nas/ w czołepźzego/ á dąć nowy zwyczaj/ który fie ku cnocie gárnie GórńDworz H2; SarnStat 929, 1069, 1109.

»nowy żywot« [szyk 22:7] (29): KrowObr 172v; RejPos Wiecz², 93v marg; RejPosWiecz³ 97v, 98v [3 r.], 99v; KuczbKat 70, 110; WujJud 98v; WujJudConf 28; RejPosWstaw [21³]v, [110²], [110²]v, [110³]v; CzechRozm 90, 108v, 258v; A iáko [Chrystus] powítał od vmártych/ ták y my od grzechow powítać/ a w nowym żywocie chodzić mamy. KarnNap B2v, Bv, Dv; SkarŻyw 76; ArtKanc H15v, N3; WujNT 47, 236, 541, 564 marg; SkarKaz 349b marg.

Zestawienia: »nowe lato, latko« = *dzień pierwszego stycznia rozpoczynający rok kalendarzowy i obchodzony jako świąteczny, Nowy Rok; Calendae Ianuarii* Murm, BartBydg; *novus annus* Mymer¹ (73:2): Murm 11; Mymer¹ 8v; BartBydg 78, 151; dan w wynnydzi włobothę przed nowim lathem Anno domi(ni) M^oD^oXLij^o LibLeg 11/109; dziękuję z tych Ludyciy na to Nowe miłe latko LudWieś A2; Nazaiutrz nowe⁸⁰ lata od rana był mroz y iáno do poł dnia LudWieś B2v, ktv, B2 [2 r.], B2v [2 r.], B3; LibMal 1553/175; Diar 51; Goski A4v; Strena, Kołędá/ dar á vpominek nowego látá. Mqcz 420c, 12d; OrzQuin kt, A3v; Miey to zá vpominek á zá Nowe Látó. RejAp Ff5v; Ewányelia Niedziele ktora bywa przed śwíętem Nowego Látá. RejPos 27v; Ewányelia Niedziele pirwżey po Nowym Lecie. RejPos 37v, 28 źp, 31v źp 38 źp, 41, 42 źp (19); RejPosWstaw [41³] źp; SkarŻyw 1 [2 r.]; Intromiśia ma fię ftać przes woźnego powiatu tamthęgo od początku Roku Bożęgo, gdy pisać będą 1581. Tho iest na nowe Liatho ZapKościę 1580/13v, 1580/13v; StryjKron 315; IA wam wierzyć nie mogę/ chocia ták mówicie/ Dziś nowe látó/ kiedy kozuchy nośicie. PudłFr 35, 35; Calep 82a, 1010a; GrabowSet Kv; KochFrag 29; LatHar [++] 343, Aaa3v; WujNT 198 marg, 658 marg, 745 marg, Vvvvv2v; iefli vmrze [ksiądz mający beneficjum] w piérwżę trzy księżyce Roku/ poczawży od Nowęgo látá [incipiendo a Circumcisione Domini JanStat 206]/ niech ma czwartą część wżyftkich dochodów SarnStat 191, 363, 565, 729, 741 [2 r.], 747 [2 r.] (12); WitosłLut A5v; VotSzl Ev; KlónWor 79, 80.

»nowe przymierze« = *Novum Testamentum* PolAnt [w tym: stare i nowe przymierze (7)] [szyk 120:10] (130): KromRozm II cv, k4v; A przetoż dla thego ieft Nowęgo przymierza Pośrzednikiem/ áby przez śmierć/ ná odkupienie onych wyftępkow [...] ci ktorzy wezwáni fą wzięli obiethnicę wiecznego dziedźictwá. BibRadz Hebr 9/15, k. *5v, Hebr 8/13; RejPos 32v, 274 marg; GrzegŚm 66; Naydziefz też tu (á zwłáfczá w Nowęgo przymierza kłięgach/ y w Moizęfzu, niemało omyłek) BudBib C4; BudNT przedm b3v [2 r.], c3v, Ff6 [2 r.], li3v; Poniewáż wiele pod Moyżęfzem było grzechow/ ktore pod nowym przymierzem nie fą grzechámi CzechRozm 95v, A5v, A6v, 3v, 4, 4v (67); CzechEp 17, 31, 32 [2 r.], 33, 34, (41); Obaczyłby bowiem ze wżytkiego pífmá Nowęgo teftámentu: iáko dáleko inákżym fpofobem/ obchodzi fię pan Bog wżzechmogący/ z dziateczkami fwyimi/ pod nowym przymierzem NiemObr 83, 23, 73, 83; PowodPr 16.

~ Tytuł (2): To ieft/ księgi ftáregó y nowęgo przymierza/ znóu z ięzyká Ebreyfkiego Greckiego y Lácińfkiego/ná Polfki przelożone. BudBib kt; że tę pracę fwoię/ to ieft nowy Nowe⁸⁰ Przymierza przekład/ pod iálnym imieniem W.Mci me⁸⁰ miłóściwego Páná wydác vmysliłem. BudNT przedm a2v. ~

»Nowy Testament« = *Novum Testamentum Vulg, PolAnt* [w tym: w przeciwstawieniu do *Stary Testament* (31), w szeregu *Stary i Nowy Testament* (41)] [szyk 379:60] (439): *SeklWyzn* E, c2; *SeklKat* C2v; *MurzNT* A4, 8v [3 r.]; *MurzNTSekl* A2; W Teftámenćie thákże w nowym Syn tego potwierdził *MrowPieś* A4v; ZAcne prorocstwo tu iełt w Pfalmie tym o Kołciele nowego Teftámentu *LubPs* T2v, M3 marg, M4, Q3 marg, Xv, X4; *GroicPorz* av; Vkałz że ty tedy przykazanie/ y łthárego y nowego Teftámentu/ iż Bog tznicił/ poświęćć/ y łtáwićć/ obrázy w kośćcielech krześćijáńłkich rołkazał? *KrowObr* 109v, A4, 47v [2 r.], 112, 144, 188, 190 [2 r.]; *Leop Matth* 26/28, *Mar* 14/24; tákże y Teftáment nowy Ewánieliá Pána Kryłtułowę/ na Polłką mowę dawłzy przełóżyć *BibRadz* *2, *4v, *6v, *Hebr* 12/24; vpomina ie theż/ áby nowego Teftámentu Niemieckym iezykiem nie dáli Drukowác *BielKron* 199v; *GrzegRóżn* E3, K; *Mącz* 77b; Ołtátnie obiáwienie ná ten czás z ołtátnich kłiąg Nowego Teftámentu/ ktore zowá Apocalypłis/ to iełt obiáwienie/ weźmiemy *SarnUzn* G4, D5, [G2]v, G3 [2 r.]; *RejPos* 31, 32, 88 [3 r.], 89 [2 r.], 102v [2 r.], 235 [2 r.]; *RejPosWiecz*³ 96v [5 r.], 99; Stał fye łam łłodkim pokármem płzenicznym/ y ofiárą piérwłzú Nowego łwego Teftámentu *BiałKat* 346, 351, 353v [2 r.]; *GrzegŚm* 63, 66; *WujJud* 4, 78v, 149; A My w Nowym Teftámenćie mamy ná to miełce Krzełt y Teftáment ołtátniey Wieczery Páńłkiey. *WujJudConf* 159, 79, 147, 148v, 150v; *RejPosRozpr* B3, e2v [2 r.]; *BudBib* Bv [2 r.], B3v, C; Napierwey to pokazemy/ ze w Nowem teftámenćie (tá k te kłięgi dla zwyczáiu przyiętego zwáć mułżę) iełt wiele nie iedno omyłek/ ále co gorłżego y fałłzu. *BudNT przedm* bv; Ale ktoby fię chćiał niezgody kłiąg Greckich nápatrzyć/ niech czyta Nowy teftáment Grecki/ ktory Iohannes Criłpinus wydał. *BudNT przedm* b3v, przedm a5v [2 r.], a6 [3 r.], b [4 r.], bv[2 r.] (32); Bárzo łie ná tym nieboraczkowie żydowie myłłicie/ [...] Lecź to wiem/ iż wam do tego głupłtwa to dopomaga/ żełłcie piłmá náłżego nowego teftámentu niełwiádomi: ktorym łie brzydzićie y czytác go niechćećie. *CzechRozm* 70, Av [2 r.], A5v, 5, 5v, 7v (103); *SkarJedn* 347, [d10]; *SkarŻyw* 2, 3, 47, 48, 142, 463, 560; A kto tá k łlepy/ coby tego z piłmá ł. nowego teftámentu nie widźiał? *CzechEp* 18; Ale pewniełżze łwiádecstwo łłowá Bożego/ iákom ia náznáczyl w nowym Teftámenćie Polłkim Dźieie 8. *CzechEp* 156, 33, 45, 48, 69, 75 [2 r.] (53); *CzechEpPORz* **4; gdyź włzytko piłmo Nowego teftámentu/ tym fię náwięcey báwi/ opiłuiąc krolełtvo Boże *NiemObr* 78; Przykłád Moyżelzow/ niełłuznie X. Arcyb. do czáłow Nowego teftámentu przyćiągá [!] *NiemObr* 83, 73 [2 r.], 78, 83; iż onych piérwłżych czáłow kośćioł/ y nowy TEftáment żadnego zgołá łlubu nie znał *ReszPrz* 35, 19, 41; *WerKaz* 293; *ArtKanc* N12; *LatHar* +2v, 691, 706, 717; Nowe teftámenty Polłkie. – Seklucyanow. Brzelki. Budnego. Czechowicow. Murzynowłkiego. Krákwłłki. *WujNT przedm* 2 marg; ktory teź wczynił nas godnymi łługámi nowego Teftámentu/ nie literá ále Duchem *WujNT* 2.Cor 3/6; Przez łtárlze tu iáko y ná innych mieyłcách nowego teftámentu/ rozumie Páłterze/ Biłkupy y káplány. *WujNT* 807; Pan Chriłtus przez załługę męki łwey odiáł moc łzátánowi ná tyłłiac łat: to iełt przez włzytek czás nowego teftámentu/ áż do przyłłcia Antychriłtowego: *WujNT* 885, przedm 1 [2 r.], 2 [5 r.], 3 [2 r.], 4 [7 r.], 5 [2 r.] (136); *WysKaz* 33, 36; *SkarKaz* 119a, 155a, 158b, 159b, 348a (8); *SkarKazSej* 690b.

~ *Tytuł* (3): TESTAMENTV NOVVEGO CZESC PIERVVSZA Czterzei Euangeliftowie łwieći MATTHEVSZ, MAREK, LVKASZ, I IAN Z Greckiego iezyka [!] na Polski przelozeni, i wykladem

krotkiem obiasnieni *MurzNT kt*; *BudNT kt*; Nowy Teŝtament Páná nájzego IESVSA CHRISTVSA. Z nowu z Láćńkiego y z Gręckiego ná Polŝkie wiernie á ŝczyrze przełożony *WujNT kt*. ~

»Nowy Zakon« = *Novum Testamentum JanStat* [w tym: w przeciwstawieniu do *Stary Zakon* (61), w szeregu *Stary i Nowy Zakon* (77)] [szyk 231:98] (329): DOkonáwŝy mily Iezus wielkienocy ŝtarégo zákonu/ poczał nowy zakon *OpecŻyw* 93, 126, 185; *PatKaz I* 4v, 8; *GlabGad* L4v [2 r.]; *WróbŻoŝt* Q4, S8, T8 [2 r.], V v [2 r.], V6 (13); *RejPs* 123v, 131 marg; *RejRozpr* B2v; *SeklWyzn* f4v; *SeklKat* E [2 r.], P; *RejKup* o3, Ddv, dd4v; Yáko y to/ iż pozwaláya/ áby nowy zakon álbo Ewángelia zámykáła w ŝoby przykazána Boże. *KromRozm I* H2v, L4, O3; *MurzNT* 58v [4 r.]; Abowyem y dŝiŝ trudne á nye podobne práwe wyrozumyenye ŝtarégo zakonu okrom nowego/ álbo Kryŝtuŝowego. *KromRozm II* n2v; Ale nowy zakon Kryŝtuŝow nye ná piŝmye/ ále vŝtnye/ á po częŝci teŝ čichá ŝpráwá/ yákoŝ ŝyŝŝaŝ/ yeŝt nam podan *KromRozm II* n3v, g4 [2 r.], i3 [2 r.], i3v, 14v marg, m2v [3 r.] (21); *KromRozm III* G4, H4v, K6; *LibMal* 1554/190; *Diar* 51; Potym teŝ do Prus poydzyecie/ Nowy zakon ŝwoy weźmiecie/ Vkaźcie *Seklucianowi*/ Polŝkiemu káznodzyeiowi *BielKom* A4, A4v; Pyoŝneczki ŝ ŝtarégo y znowego Zakonu *LubPs* gg2, gg3 źp; *KrowObr* 40, 130v; Liŝt ŝwiętego Hieronima ktory piŝaŝ do Pauliná Káplána/ o wŝyŝtkich Kxięgách ŝtarégo y Nowego zakonu/ ná kápituly rozdzielony. *Leop* *B2, *B4v, *Ps* 86 arg, *Hebr* 2 arg; *BibRadz* *6v [2 r.], *7v [2 r.]; *OrzRozm* Hv; A thu ŝie napirwey w nowym zakonie poczęła *Symonia*/ to ieŝt ŝwiętokupŝtwo *BielKron* 142v; Čytała ráda ŝtary y nowy zakon przełożone ná Polŝkie/ modlitwy S. Brygidy *BielKron* [2 r.], 46 [2 r.], 143, 159v, 165 (12); vwaŝón ieŝt Káplán Nowégo Zakónu: ták/ iż ktokolwiek iemu poŝluŝzen nie ieŝt/ tákowy koŝdy wtórégo/ to ieŝt/ Nowégo Zakónu/ práwem ŝmierci/ ták čieleŝnéy iáko y duŝznéy/ ieŝt winién. *OrzQuin* L3, L2v, L3, Mv, N2, T2v, T3; *SarnUzn* E5v, E6, E7v, E8 [2 r.]; *RejAp* 88v, 90v; *HistRzym* 50v, 96 [3 r.]; A iż ŝie iuŝ miáły ony procothwá dokończyć Ezáiaŝa Proroká ŝwiętego/ iż obrzezána złoŝci nájzych potrzebować Pan miał ná ŝercach nájzych/ á nowy zakon wlać do nich *RejPos* 274v, 17 [2 r.], 32 [3 r.], 43, 47, 89v (27); *BialKat* d2, 21v źp, 23v [2 r.], 26, 96 (15); *KuczKat* 110 [2 r.], 235, 320, 405; *RejZwierc* 196, Aav; Wyznam teŝ/ że ieŝt ŝiedm prawdziwie á wlaŝnie Sákrámentow nowego Zakonu od Iezulá Chriŝtuŝá Páná nájzego vŝtáwionych *WujJud* 26, 79, 79v [3 r.], 80, 80v, 83 (20); *WujJudConf* 237; *CzechRozm* 93, 224; Y wnowym zakonie tákŝe bez piŝaney Ewánieliey byŝ przez čás nie máły koŝciół Chryŝtuŝow. *SkarJedn* 11; gdzie práwo przyrodzone y w nowym zakonie piŝane niezákroczy/ obowiáżany koŝciół Chryŝtuŝow nie ieŝt. *SkarJedn* 240, 26, 30, 48 [2 r.], 317, 343; Bądŝe práwym ŝynem/ zakonu nowe⁸⁰ chreŝćianinie *SkarŻyw* 2, kt, A4v [3 r.], A5 [5 r.], A5v [6 r.], 2 [3 r.] (44); *CzechEp* 115 [2 r.], 185, 267 [2 r.], 303; *ReszList* 146; *WerGoŝc* 259 [2 r.], 266; *WerKaz* 293; *ArtKanc* M3, S20v; *GrabowSet* P2; *LatHar* 109, 128, 132, 168 marg, 190 (10); ŝwięci Oycowie oni zakonu nowego/ Pełni będąc mądroŝci y Duchá ŝwiętego. V lámych Apoŝtołow ták ŝie náuczylu *Kolakŝczęŝl* C2, A2v; *WujNT przedm* 31, s. 34, 96, 183 marg, 184 (18); *SarnStat* 595, 609; *PowodPr* 21 [2 r.], 22, 24, 31, 39 (10); A Ewángelia y nowy zakon przyŝedŝ nie tylo z lámá náuká co czynić á czego ŝie ŝtrzedz: ále teŝ z láŝká y przyiáŝniá Boŝá y pomocá/ áby ŝie to czynić y wypeŝnić mogŝo *SkarKaz* 310b, 41a, 155b, 156b [2 r.], 157a, 275a [2 r.] (30); Sam P. Bog práwá ŝtare nowym zakonem odmieniŝ. *SkarKazSej* 701b, 679a [2 r.], 679b [2 r.], 681a, 690b, 697a.

~ *Tytuł (2): Leop kt*; Biblia święta/ Tho iest/ Księgi Stárego y Nowego Zakonu/ włánie z Zydowskiego/ Greckiego/ y Lácińskiego/ nowo ná Polski ięzyk z pilnością y wiernie wyłożone. *BibRadz kt.* ~

Szeregi: »tak dawny (a. dawniejszy) jako (i) nowy« = *novus antiquus JanStat [szyk 2:1] (3)*: Tákże y infzé wízelákie íprawy/ którékolwiek/ ták z dawnych iáko y z nowych pozwów/ przypozwów przypadác/ á temu Tribunału naležéc będą *SarnStat* 869, 855, 939.

»dzisiejszy, nowy« (1): ktora [*swoboda*] bylá ze zdrowiem Rzeczypospolitey/ iáko dzifiefze nowe ítroie/ íá íwietne/ zuchwáltwem rópuńnym *GórnDworz* L6v.

»(barzo) dziwny, (i, a) nowy« [*szyk 6:5] (11)*: Przyšedł nád piękne źródło pod drzewem Figowym/ A ono opráwione dziwnym kftátem nowym. *RejWiz* 34, 24v; *Attonitus* novitate et miraculo, Zumiał íe od nowey á dziwney rzeczy. *Mqcz* 458b, 290d; *RejPos* 12v, 19v, 35, 35v, 85v: 204v; *CzechRozm* 163v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»nowy i gościnny« (1): Teraz przed lat kiládźiesiąt nástąpiły herezye ná Kátholická ś. wiárę/ ná ktorey to kroleńtwo zásiádło [...] á ich nowá y gościnná religią, znou ofádzone to kroleńtwo zońtáło. *SkarKazSej* 681b.

»inny (a. inszy) i nowy« [*szyk 1:1] (2)*: A íż ta przylięgá themu Pánu wáńzemu Papieżowi/ zdálá íię być íeńtze niedońtatetzna/ przeńto nowá y infzá przylięgę ná was niedawno wymyńlił y wíthawił *KrowObr* 127v; *SkarKaz* 418a.

»nowy albo nagły« (1): Sam tedy hetman wízyńtki rzeczy rozmyńliwízy íię gdy czas íest wyprawowác á íe opatrywác ma: á niema íię w nowey albo w nagley rzeczy íkwapiác. *KwiatKsiąż* O4.

»nowy i niedopuszczony« (1): á íelli on pierwízy dekret bez przyzwolenia ítolice Apóńtolńkiey nieważył/ á czemu rzeczy nowe y niedopuńczone w nońzą. *SkarŻyw* 319.

»nowy, (i, a, ani) niesłychany« = *novus et (atque) inauditus Vulg, Modrz [szyk 18:1] (19)*: *OpecŻyw* 91; *RejKup* h5v; *MurzHist* K; *KrowObr* 86 [2 r.]; *Leop Esth* 16/13; A mam zá to/ że to pińánié moie W.M. íye będzie podobác: poniewáż íest rzecz nowa/ á w ięzyku náńzym przedtym niesłychána. *GrzepGeom* B3v; *WujJud* 10; *ModrzBaz* 29, 92v, 121, 137; *SkarJedn* 192; *KochPs* 45 *SkarŻyw* 30, 493; *OrzJan* 21; Wnetże rádá przypada, przypada y zdrowa. Ná íię záś nic nowého/ nic niesłycháného Náń infzé niepádło. *GosńCast* 34; *SkarKazSej* 681b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»nowy, (i) niespodziewany« (2): Wiele rzeczy nowych/ wiele niespodziewánych [*multa nova, multa inopinata*]/ ná oboię ítronę przytrefić íe może *ModrzBaz* 106v; *WujNT* 259.

»nowy i nieużywany« (1): íest bowiem wiele rzeczy/ ácz nowych/ y przed tem v nas nieużywánych [*pleraque nova quidem et antea apud nos minime usurpata*]: á wízákże vcźciwych y wielkich pożytkow peńnych. *ModrzBaz* 137.

»nowy i (a) niezwyczajny« = *novus et inconsuetus JanStat (13)*: *OpecŻyw* 70v; *LibLeg* 7/69; A nye mńimay íżeby to nowa rzecz bylá y nyezwyczajna/ zábrányác czytányá pińmá kácerńkyego. *KromRozm I* N2v; *KromRozm II* av; *KromRozm III* Fv; *CzechRozm* 186v; *CzechEp* 140; *NiemObr* 129; *ActReg* 148; *JanNKar* A3v, A4; *SarnStat* 929, 1122.

»nowy a niezwykły« (1): ktore kroleńtwo próżę was/ wam íe kiedy opárło? [...] Przeto teraz was pytam: co to zá nowa á niezwykła boiaźń miedzy wámi *BielKron* 254v.

»nowy i nowo ułożony« (1): iż Rádá Królá Ie⁸⁰ M. przerzeczoného to powiedziáá: iż przerzeczona dań ieft nowa y nowo włożona [*nova et deposita JanStat 905*] *SarnStat 1121*.

»nowy i obcy« (2): á fłowy tákże nowymi y obcymi/ rzecz y nową/ y obcą/ y niezbożną wprowadzili. *CzechEp 232, 232*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»nowy a osobliwy« (1): pífmá nowym á ofobliwym fwym obyczáyem rozumeyąc y wykłádáyąc/ nowe dumy około bogá/ obrzędow/ rządu/ y spráwy krzefciyáńfkyey/ káždy według fwey głowy/ wymyfláyą y ftánowyą *KromRozm III F2*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»rozmaity a nowy« (1): niepołpolita náuká Lekárka/ gdyż náturę náñez chorobam rozmáitým/ á fnać co raz nowym podległą/ [...] oddawa *GostGospSieb +2*.

»(ani, i, jako tak (i)) stary (a. staradawny), (i, ani, lub, jako (i) też, także) nowy; stary z nowym« = *novus et antiquus JanStat [szyk 120:46] (165;1): ZapWar 1528 nr 2421; MurzHist B4v; KromRozm III P3; LubPs gg2; UstPraw C3v; A* gdy fie o to pracowáli/ były miedzy imi roznice/ ftára rádá z nową/ s ktoregoby narodu miał być krol/ iefli s Sábinow czyli z Rzymian. *BielKron 101; RejAp 145v; HistRzym 69v; RejZwierc 172; RejPosWstaw 44; CzechRozm A6v, 41, 127, 263; A* miedzy wámi tefz o tych ktorzyby Grecki ięzyk y ftáry y ten nowy ich vmieli/ áni ftychác. *SkarJedn 362; SkarŻyw 312, 538; ZapKościar 1582/32v; LatHar 98; WujNT 543 marg, 815, 818, Yyyyy2; SarnStat 42, 67, 106, 297, 351 (16); SkarKaz 382a. Cf Zestawienia: »Nowe Przymierze«, »Nowy Testament«, »Nowy Zakon«.*

»nowy a świetny« (1): Grekowie máło przed tym obrázy wfzytki y malowánia popaliwfzy/ z wielką ie záfię po síodnym Zborze chęcią/ iako gdy fie co zgubionego náyduie/ wracáli/ y nowe á świetne ftáwili/ ná farbyfię y mifterne málárze przefadzáiąc. *SkarJedn 227*.

»nowy, (a, i) świeży« (3): Non dubito cupere te legere hunc adhuc musteum librum, Mam za to żeby podobno rad czytał ty nowe á dopiero świeżo vczinione xięgi. *Mqcz 238d, 348b; CzechEp 73*.

»terazniejszy, nowy« (1): Wyiáwfzy w inżéy Polfczyznie ná kíztał liter lácińfkich, iáko ieft tá literá terázniejszya nowa odemnie wyftáwiona *JanNKar Gv*.

»trudny a nowy« (1): A ták iż ie Pan więcey do tego wiodł/ áby fie dáli ná láfkę iemu [...] á nie dufáli onym zakonnym spráwám swoim á ofiáram swoim: tedy fie im to bárzo rzecz trudna á nowa zdála. *RejPos 8*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»nowy a wymyślny« [*szyk 1:1*] (2): *RejPos 71*; Abowiem gdy ty práwá ftáwili przodkowie náfzy/ oni fwięci ludzie/ nie tákie fnađz czáfy/ nie tácy ludzie/ y nie tákie zbytki y fwowoleńftwá były/ y nie ták były záwikłáne wymyflnemi á nowemi Konstitucyámi/ s ktorych fie nikt fłufznie wyplátác nie może. *RejZwierc 189v*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»zmyślony, nowy« (1): Toćmy dofyc vczynieniem zowiemy: ále wam fłowá w Kościelar zwyczáyne nie fmaćkuia/ wolicie fwoie zmyślone nowe. *WujJud 90v*.

W przen (113) : OpecŻyw 113v; WróbŻołt 67/26, ii2; MurzNT 108v; KromRozm II t; LubPs N4 marg; KrowObr 87v; Leop Apoc 22 arg; OrzRozm Gv [2 r.], G2 [2 r.]; BielKron 138v, 198; OrzQuin V v; A tákże obácź iáko to rzecz ieft niebefpieczna ná nowym fie korzeniu ftánowic/ á ftáry fundáment płowác *SarnUzn F7v*; což to zá nowe Ieruzalem? Nicíi inżego nie ieft iedno tá nowa ofiáđłość niebiefka/ kthorą iuz fobie Pan zbuduie á wiecznie ofáđzi z wiernych swoich *RejAp 175v, 55, 176 [2*

r.], 185v; *RejPos* 2v [2 r.], 6, 151, 170, 170v, 221, 339v; *RejPosWiecz*³ 98v; *BiałKat* 93v; *RejZwierc* 177v [2 r.], 259v; *WujJud* A7v; *BiałKaz* D4; *CzechRozm* A6, 37v, 68v, 259v; *SkarJedn* 179, 391; *KochPs* 158; Poznałz iż heretickie chálupki/ z nowey gliny z nowych próżnych á fałszywych ięzykow zbudowane łą *SkarŻyw* A4, 3 [2 r.], 130, 560; *CzechEp* 73; *NiemObr* 47; *ArtKanc* G13v, I4, K8, P4v; Więc w nowym ielsteś grobie martwym położony/ By/ w nowey łálce/ nowy świat/ był vtwierdzony. *GrabowSet* P4v; *LatHar* 188 marg, 231, 235; *WujNT* 671, *Hebr* 10/20; O łzczęśliwy co zówždy nową [suknię] chce mieć. y pewnie mieć ią może: by ią pokutą y łpowiedzią ł. odnawiał. *SkarKaz* 638b,) (3v [2 r.] 42a, 158b, 550a, 638b; *SkarKazSej* 679b, 681b.

Wyrażenia: »nowe (miasto) Jeruzalem (a. Hijeruzalem), nowy Hijerolim« = *nova (H)ierusalem PolAnt, Vulg [szyk 17:6] (22:1): KromRozm III E6; Leop AAA2; RejAp* 40v, 41 [2 r.], 174v, 175v [4 r.], Ee2v, Ff3v; Kto zwycięży/ vczynię go łłupem wkołściele Bogá mego/ á precz nigdy niewynidzie. Y nápiłzę na nim imię Boga mego/ y imię miáłtá Bogá me⁸⁰/ nowe⁸⁰ Ieruzalemá *BudNT Apoc* 3/12; *NiemObr* 112; Niebo y ziemię odnowiwłzy/ Nowe miáłto Ieruzalem zá oblubienicę Báránkowi od Bogá zgotowane vkázuią. *WujNT Apoc* 21 arg, s.393, *Apoc* 3/12, 21/2, k. Zzzzz; *SkarKaz* 520b; Słowa łą Prorockie: Do łiebie nowy Hierozolimie/ to ielst kołściele Chryłtułow/ przywiodę łyny twoie z dáleká *SkarKazSej* 681a, 681a [2 r.].

»nowa łacina« = *nova interpretacja, nauka* (1): To teź nowa łáciná/ áby pan Chriłtus z żywotá máćierzyńkiego głos wypułcić miał *NiemObr* 144.

»nowe niebo (a. niebios)« = *caelum novum Vulg, PolAnt [szyk 5:5] (10)*: Abowiem oto iá łtwarzam nowe Niebá/ y nową ziemię. á nie będą w pamiełci one pierwłłe / áni przydą ná myłł. *Leop Is* 65/17; *BibRadz Is* 65/17; *BielKron* 467v; *RejAp* 174, 174v; *RejPos* 6; *CzechRozm* 38; Y Widziałem niebo nowe/ y ziemię nową. Abowiem pierwłłe niebo/ y pierwłłza ziemiá przeminęłá/ á morzá iuz węcęcy nie máłz. *WujNT Apoc* 21/1, 2.*Petr* 3/13, k. Aaaaaa2.

»ziemia nowa« = *terra nova Vulg, PolAnt [szyk 6:4] (10)*: *Leop Is* 65/17; *BibRadz Is* 65/17; *BielKron* 467v [2 r.]; *RejAp* 174, 174v; *CzechRozm* 38; Lecz nowych niebios y nowey ziemię wedle obietnic iego oczekiwamy/ w ktorých łpráwiedliwołć miełzka. *WujNT 2.Petr* 3/13, *Apoc* 21/1, k. Aaaaaa2.

a. W funkcji rzeczownika (16) :

»nowa« (3) : Nowaby to byłá ták wyele dáć/ nye dam węcęcy *GliczKsiąź* M3.

Fraza: »to nowa [u kogo]« (2): Załz to nowa v Páná Kryłtułá cześć łwoię y vrzędy łwoie ná ludźie wkłádáć? *WujJud* 148; *GórnRozm* M2v.

»nowe« (13) : *Diar* 61; Multa in communi usu rerum novavit Wiele nowego wniólł/ Wiele przemienił. *Mącz* 251d, 285a; *WujJud* 5 [2 r.]; *CzechEp* 347; Co zginęło/ przez rádę trudno łpráwić nowe. *GosłCast* 29.

Przysłowie: Nowłze włzytko lepłze. *BierEz* O4v.

Wyrażenia przymkowe (5): »z nowego« (3): Ielzczeńc nie tho miłtrz czo robi z nowego/ Więłłzy co dobre vczyni ze złego. *RejZwierc* 214; O Seim ex vtraq^{ue} parte są consideratie [...] terazli czyli znowego mabydź. *ActReg* 98, 10.

»na nowe« (2): Prze Biłkupié: powłtawaymy/ Albo ráczéy nie łiadaymy. Tá prze zdrowie Márlzáłkowé/ Owa gołłciu włtań ná nowe. *KochPij* C4; *KochFrag* 45.

2. *Żyjący współcześnie lub w niezbyt odległych czasach; taki, który niedawno pojawił się lub rozpoczął swoją działalność; novus Vulg, PolAnt, Mącz, Modrz, JanStat (312) : BierEz B3v, B4, O4v; Miłofciwy panie teⁿto nowy dworzanin tak mnima^m iżci ieft godny łafki ForCnR B4, B4v; KlerPow 10; LibLeg 11/163, 180v, 181; RejKup x3v; KromRozm I G2v, [L3]v, L4v, Ov; MurzNT 38v; wyele bogoboynych á proftych ludzi [...] ácz nye łá ku onym nowym miłtrzem y náukam ich fklónni/ yednák [...] czytáyac dowody z piłmá S. w błáđ/ álbo przynamnyey w nyeyáką wátpliwość/ fye vwodzą KromRozm II a2, g4, q4; KromRozm III C3v, G7, Kv; Zálię w Angliey drudzy Mnifzy nowi náftáli/ ktorzy fie Rycerzmi fwiętego Ierzego názwáli KrowObr 136v, B, Bv, 100, 136, 236; Páni potym ná pokoy kiedy iuż idż chciała/ Po drugie rękę fłudze nowemu podála RejWiz 27; Leop Sap 11/19; RejZwierz 25v; OrzRozm I2v marg, I3 [2 r.]; Smieią fie nowi Kronikarze ftych ktorzy piłali Wándálity być rzeczone od Wilfy BielKron 336v, 41, 92v, 197v, 198, 198v (22); Mącz 245c, 251d; SarnUzn D2; RejAp 25v, 177; GórnDworz O5v, Cc6v, Hh8, Mm; RejPos 12v, 24, 160, 170v [2 r.], 278; RejZwierz 189v, 196; WujJud 237v; Miał [...] co czynić około wfpokoięcia Pąńftw fwoich/ fтарыácy się/ á náwięcey gdy przybywało nowych nieprzyaścioł. BielKaz H4v; BudNT Ff8v; Naprzod iáko wczniowie nowi do Miłtrzá nowego niebieskiego przyftáią CzechRozm 259v, A7, 26v, 44v, 100v, 101 (12); ModrzBaz 36v, 44v, 105v; SkarJedn 247; KochPs 26, 200; SkarŻyw 129, 161, 171, 211, 320 [2 r.] (9); StryjKron 11, 140, 340, 722, 727 [2 r.], 777; CzechEp 111, 128, 129, 164, 169 (8); NiemObr 15, 30, 37 [2 r.], 40, 48 (9); ReszPrz 43; ReszList 178; WerGość 246; BielSjem 29v; GórnRozm I; KochWr 22; ActReg 137; GrochKal 12; Czym ia Wikáriiego mam nędznik wychowác? Czym Kántorá nowego będę contentowác! Y muścić dla téy woyny kościół ftać pułtkámi WyprPl Cv; WujNT 26, 31, 444, Act 25 arg, s. 563, 652, 859; komuż tu więcey wierzyć będziefz chćiał człowiecze/ ták wiele świádkom prawdziwym/ y owfzem łamemu źrzedłu wfelákiey prawdy Zbáwicielowi náfzemu/ czyli tym nowym miłtrzem fałfzu. WysKaz 19, 18; SKázuiemy/ áby nowi Woyfcy/ [...] nie dłužey trwáli/ iedno do śmierci džífeyfzych dżierzáwec SarnStat 234, 555, 563, 930, 1000, 1166 (9); PowodPr 34; SkarKaz 43a [2 r.], 156a, 240a, 350a, 417b (9); CiekPotr 46, 47; GosłCast 14; SkarKazSej 682b; KlonFlis Ev.*

W przeciwstawieniach: »nowy (a. nowszy) ... stary (11), dawny (3), przeszły« (15): BierEz O4v; BibRadz Eccli 9/12; BielKron 150, 467v; RejAp 108v; y rozmawiaiąc to o fmierci/ á pánowaniu przefzłego Papiežá/ to o tym nowym/ czoby zá páłterz być miał/ ták powiedział. GórnDworz O5; BielSpr 16; BudBib Eccli 9/12; Ci [bogowie] ktorzy łá od ludzi zmyfleni y wczynieni nád wołá y rofkázanie Bože/ łá rozmáici. Iedni/ dawni Pogáńfcy: Drudzy nowi Pápiefcy CzechRozm 6; SkarŻyw 130; Iáko po ftárym páłterzu lifzy fie więc rádo Ošierociáłe/ nowemu nieprzywykłe ftádo. KlonŻal B3; WerKaz 275 [2 r.]; BielSen 7; OrzJan 129.

W porównaniach (2): Abowiem nowy przyaścioł [amicus novus] ieft iáko nowe wino/ á to ktore fie podftárzeie/ potym ie będziefz pił z rofkofzą. BibRadz Eccli 9/13; BudBib Eccli 9/13.

W charakterystycznych połączeniach: nowy(-a, -i) apostoł (4), biskup (2), cesarz (5), człowiek (4), doktor (8), dworzanin, dziedzic, gospodarz, gość, (arcy)heretyk (3), historykowie, kacierz (3), kantor, kapłan (kapłance) (2), kardynał (2), katechista, koń (2), kronikarz (2), kupiec, lud (3), ludzie (4), małżonek (małżonkowie) (2), małżonka (4), mąż, męczennik, mistrz (12), mnich (4), (na)uczyciel (5),

nieprzyjaciel, oblubienica (3), oblubieniec (3), obywatel, ojcowie, orator, pan (5), papieski pochlebnik, papież (3), papista, pasterz, pisarz (2), poganożydowin (2), poseł, potwarca, przełożony, przyjaciel (6), rabin, rycerz, senior (2), sędzia (2), siostra, sługa (3), starosta, student, sułtan, sześcinedziałka, szlachcic, szwagier (2), święci (święte) (4), teolog (3), towarzysz, uczeń (6), urzędnik (3), wdowa, wodz, wojewoda (3), wykładacz pisma świętego, wykrętacze (wykrętarze) (5), zbawiciel, zwodziciel, żona.

Wyrażenia: »nowy człowiek« = *taki, który niedawno wszedł do wyższej klasy; homo novus* *Modrz [szyk 1:1] (2): [Cicero] nowem Człowiekiem/ to ieft chudego Ziemiániną lynem będąc/ przez dzielność fwą ktemu był przyzędł/ że Rzym on wielki zginął/ á Cicero Rzymłki zołtał OrzRozm Q2; ModrzBaz 45.*

»nowa familija« (1): *Pius 4 Medychin [...] nie z tey fámiliey którą theż zową Medyces/ z domu Florentyfkich/ ále ieft z nowey fámiliey z Medyolanu z profthego narodu/ z oycá álbo iefzcze z dziádá lekárzá BielKron 239.*

»nowi Grecy« = *wyznawcy wiary katolickiej wschodniego obrzǳku z okresu przed schizmą [szyk 3:1] (4): KromRozm III O6v; O pochodzeniu Ducha S. y od Syná tak iáko od Oyca/ nápiłá iedne księgi [św. Anzelm] przeciw nowym Grekom: ktore tefz y ná zióchánium w Barze [...] mocnie przeparl/ y vpor ich bezrozumny vkázal SkarŻyw 337; SkarKaz 206b, 635b.*

»nowy kaznodzieja« [szyk 5:1] (6): *KromRozm I P; KromRozm II a3v; niechać ci nowi káznodzieie piłzá y każá/ co chca/ y dokąd chca KrowObr 236, 236; BielKron 223; PowodPr 10.*

»nowy (a. nowszy) krol« [szyk 11:7] (18): *BielKron 241, 258v, 330v, 331, 345, 420; RejPos 25v; StryjWjaz B2; StryjKron 452; ArtKanc C13; Ale wy nic inego w vściech nie maćie/ iedno Wolność/ Wolność/ y chcećie żeby iey wam káždy Krol nowy przyczyniał GórnRozm I4; KmitaPsal A5; á iakofz przpipifowac to mami infzem nowfzem Krolom pozefciu potumftwa iego PaprUp C2, Bv, C4v; GrochKal 25; SarnStat 1012, 1021.*

»nowy krześcijanin« = *człowiek, który niedawno przyjął chrześcijaństwo [szyk 11:2] (13): WróbŻołt Z6; BielKron 299v, 356v; á tamże w then czás y onych nowych Krześcian/ onych iefzcze nie práwie do zupełności wiary wycwiczonych bárzo wiele było. RejAp 82; WujJud 144; SkarJedn 219, 397; SkarŻyw 355, 519 marg, 543; Káthechumenom/ to ieft nowym Chrześcijánom/ ktorzy ácz iuz w Chriřtułá wierzą/ ále iefzcze nie łá okrczeni/ nie zwierza fię Pan Iefus WujNT 310, 487; SarnStat 987 marg.*

»nowy mieszczanin« (2): *Przyfyęgá Nowego Miefzczániną gdy przyymuie Mieyłkie Práwo. GroicPorz gv, nn2.*

»nowy prorok« [szyk 7:1] (8): *powftal Nowy Prorok we Fryzyey/ imieniem Georgius Dawid/ ktory fie czynił wnukiem Bożym. BielKron 192v, 214v [2 r.], L1112; OrzQuin Z4v; BielRozm 1, 2; KochWr 38.*

»nowy Żydowin« = *nowonawrócony na judaizm (2): Biádá wam Doktorowie y Pháryzeufzowie obłudni: iż obchodźćie morze y ziemię/ ábyście vczynili iednego nowego Zydowiną [ut faciatis unum proselytum]: á gdy fię ftanie/ czynićie go lynem potępienia dwa kroć więcey niż wy łami ieftećie. WujNT Matth 23/15, s. 98.*

Zestawienia: »nowy ewanjelik (a. awenjelik)« = *zwolennik reformacji; luteranin, kalwin* [szyk 10:3] (13): *OrzList kt; BiałKat 93v, 381v; WujJud 216v, Mm; Odmienić wiarę wziętą od pierwśzych Apoštołow/ ná namowę niewiem iákich Ewángelikow nowych/ ieft według Apoštoła głupstwo/ ízaleństwo WujNT 658, 650 marg, 652 marg [2 r.], Yyyyy3; PowodPr 21, 22, 37.*

»nowy ewangelista« = *ewangelik* [szyk 3:1] (4): *Tákżeć wyele rzeczy w wítawách y zwyczajoch kołcyelnych cí nowi Ewángeliści zá ábufus máyą KromRozm I D, Cv; KromRozm III G6; WujJud 262.*

»nowy katolik« = *ironiczne określenie ówczesnyeh katolików, występujące w polemicznych tekstach innowierców* [szyk 7:3] (10): *á nie ták iáko teraz czynią nowi Kátholicy/ zákázuiąc pópolftwu pípmá ś. czytać. CzechEp 134, 109 [4 r.], 112, 128 [2 r.], 195, 372.*

n-ethn »Nowi Prusacy« (1): *Przeto gdy nowi Piufący krzyżacy z Litwą walczyli/ tedy zawždy ítarzy Prufowie przychylnieyzy byli Litwie niż Niemcom BielKron 345v.*

Szeregi: »nowy albo młody« (1): *nowe álbo młode wdowy KrowObr 100.*

»(tak, i) stary (jako) i nowy« (19): *MurzNT kt; KromRozm III N2, O4v, O6v; BibRadz I *4v, *5v; Plízą ítarzy y nowi hístorikowie o mieście Ieruzálem/ iáko to miáfto było chędogie BielKron 264v, 335v; GrzegRóżn Iv, I2v; SarnUzn G3v; GrzegŚm 14; CzechRozm A7, 14, 171, 252v; CzechEp 372; WujNT 555; SkarKaz 312a. [Ponadto w przeciwstawieniach 11 r.]*

W przén (4) : *CzechRozm 239v; KochOdpr B4v; ábo słońcá niespracowaného/ Nápatrzył lie do woléy/ lubo ráno wítaie/ Lubo ku wieczorowi prędki biég podáie? Táki więc z śwéy loźnice nowy oblubieniec Wychodzi: ná nim złoty płacz y złoty więniec KochFrag 22; ziemió Niemiecka y Cześka/ któraś rópuftą cíelefną pierwey záftapiwfyzy/ nowe tego wieku Kácerłkie potwory wylęglá PowodPr 12.*

α. *W funkcji rzeczownika* (2) : *BierEz O4v; Snać nowymes w ítanie duchownym/ á nie pó ítopniáches ná doštoienftwo Biskupie wftąpił. SkarJedn 245.*

a. *Początkujący; neotericus, recens Mącz* (19) : *Tám naprzod głowę nowego Biskupá oleiem ímaruiećie/ y iego pod przylięgą pytaćie/ mowiąc ták. KrowObr 127; Mącz 245c [2 r.] 348b, 471b; GórnDworz Aa6v; CzechRozm **7; Abowiem iáko nowy żeglarz/ nie świadom będąc wody/ częfto przychodzi o nieprzełpieczność zdrowia íwego WerKaz 276; KlonFlis E2, F, F3.*

W charakterystycznych połączeniach: nowy biskup, hetman, lekarz, składacz, sternik, szyper (2), *żeglarz, żołnierz* (2).

Wyrażenie: »nowy ksiądz« [szyk 5:2] (7): *Zátym temuźz nowemu kxiędzowi/ dáiećie kielich w ręce/ mowiąc. KrowObr 124, 124 [2 r.], 124v [2 r.], 125, 125v.*

α. *W funkcji rzeczownika: nowicjusz* (1) : *Nouitius – Nowi, nowák. Calep 705a.*

3. *Taki, który dopiero został zrobiony, zbudowany; nie używany, nie zniszczony, niedawno nabyty, poznany; novus Miech, PolAnt, Vulg, Mącz, Modrz; recens Mącz* (257) : *BierEz Bv; ZapWar [1526] nr 2454, 1549 nr 2661; FalZioł I 53b, II 21a, III 30c, IV 37d, V 37 (20); GlabGad B6; Gdzież więc krol z íwiebody íwey kazał każdemu okrzczonemu íuknię nową z íukna ktore był dał z polłki przywieć. MiechGlab 87; BierRozm 26; Item thamze kalyethą nową wthałchu vkradł LibMal 1545/95, 1544/78, 1545/96, 1554/186, 192v [3 r.]; LudWieś A2v; RejJóz H5v; RejKup g5; MurzNT Mar 2/22; KrowObr 100 [8 r.] 100v, 125; á w wđdzye krygowey Niechay chodzi/ á mieć nań zawždy munftuk nowy.*

RejWiz 89; *Leop Iudic* 15/13, *3.Esdr* 6/25, *Is* 41/15, *Matth* 9/16, 17; *RejFig* Bb8v [2 r.]; *RejZwierz* 140; *WyprKr* 93v; A Iozef wzięwłszy ciało/ wwinął ie w czyfite prześcieradło. Y położył ie w nowym grobie swoim *BibRadz Matth* 27/60, *1.Reg* 6/7, *3.Reg* 11/30; *BielKron* 63, 70, 78v, [85³], 257v (8); Vestigia recentia. Tropi nowe/ dopiero vcziniona ftecká. *Mącz* 348b, [169]a, 238c, 243b, 251c (8); Weźmi cegłę nową/ coby fye iefzyczne nie zmaczáła/ potłucz ią ná bryłki *SienLek* 161; Weźmi glift ziemnych z białkiem iáiwym/ á vpał to w nowym garnku *SienLek* 165v, 39v, 47, 47v, 53, 54 [2 r.] (27); *RejZwierc* 39, 135v, 247v; iefliby mię wiążąc zwiázano drotowemi poſtronkami nowemi [in *funibus novis*] ktoremie nie robiono/ tedy zemdleię *BudBib Iudic* 16/11, *Ios* 9/13, *Iudic* 15/13, 16/12; *Strum Lv*; *BudNT Luc* 5/38, *Ioann* 19/41; *StryjWjaz Bv*; *SkarJedn* [d9]; proſił áby onę kápice/ ktora iuż była zdárta/ v niego zoſtáwił/ á nową mu wnetze ſpráwić dał. *SkarŻyw* 373, 3, 4, 113; *StryjKron* 410; *ReszPrz* 42; *ReszHoz* 126; *ReszList* 172; *ActReg* 94; *Calep* 912a; *GostGosp* 100, 122; *GrochKal* 25; *GrabowSet P4v*; *KochFrag* 28; *OstrEpit A2*; *WyprPl B2v*, C3; *LatHar* 231, 339, 498, 545, 677, 702, 737; Bo ták (choćiaby nic dobrego przedtym nie czynili) mieli doſtác grzechow odpufzczenia/ y nowey mocy á ſiły/ áby mogli wypełnić zakon Boży *WujNT* 518, *Matth* 9/17, 27/60, *Mar* 2/21, 22, *Luc* 5/36 [3 r.], 38, *Ioann* 19/41; *SiebRozmyśl Iv*; *KlonFlis H4v* [2 r.]; Pan pochodziwłszy przez dzień w ſzácie/ iuż wiotefzká Zowie/ fuknią choć nową *KlonWor* 56, 49.

W przeciwstawieniach: »nowy ... stary (12), wiotchy (2)« (14): *FalZioł I* 155d; *GlabGad H2v*, I8; *RejRozpr* H3v; dwa gárnca poſtáwiwłszy/ ieden nowy drugi ſtáry: ftłuká ieden o drugi *BielKron* 463; *KochSat Cv*; iż żaden plátá odzienia nowego nie wftáwia w odzienie wiotche/ ináczey rozdziera nowe *BudNT Luc* 5/36, *Luc* 5/36, 39; *GostGosp* 90; *WujNT Luc* 5/39; *SkarKaz* 84; naydzie czałem w ſtárey kálecie wiécey pieniędzy niź w nowey *KlonWor ded **2*, s. 17.

W porównaniach (3): Nowy przyiáciel iefł iáko nowe wino [*vinum novum, amicus novus*]/ a to ktore fię podſtárzeie/ potym ie będziefz pił z roſkolſzá. *BudBib Eccli* 9/13; *GórnRozm K3*. Cf »być jak nowy«.

W charakterystycznych połączeniach: nowe(-y, -a) boty, brama, brona (2), cegła, czapka (2), czołn, dom (2), donica, działa burzące, galery, garniec (garnek, garnczek) (42), grob (14), grobla (2), kaleta (2), kapica, koszula, kościół, láźnia, miasto (2), miech, miecz, moc (2), munsztuk, mur (2), naczynie (2), obraz, okopanie, panew, perła, pierścień, płaszcz (2), pokarm, portki, postronek (3), powroz (2), przysiek, rana (5), rola, rozpadlina, rzeczy (3), siła (2), skorupa (4), słoma, smoła, statki (3), studnia (2), sukmana, suknia (7), sukno (6), szubienica, świeca, trop, trzem, ubranie, ul, wieniec, woz (4), wrota, wychod (2), zamek.

Zwrot: »być jak nowy« (1): Sukná ktchore ſniey działáią/ kiedy fię czym ſplufka álbo zmáże do ognia ie kładá ná godzinę/ wnet fię zmáży wypráwiá/ będzie iáko nowe. *BielKron* 269.

Wyrażenia: »nowe odzienie« = *vestmentum novum PolAnt* [szyk 4:3] (7): Nowe odzienie oblocz *FalZioł V* 50, V 49v, 50v, 53 [2 r.]; *RejPos* 160v; *BudNT Luc* 5/36.

»nowa szata« [szyk 11:10] (21): *FalZioł V* 53, 65; *BielŻyw* 14; *WyprKr* 68; *Goski A3v* [3 r.], *2v, *3 [3 r.], *3v [3 r.], *4 [2 r.]; *StryjWjaz Cv*; *PudlFr* 73; A przypátrż fię kiedy w iákim zgromádeniu ludzi ſzlácheckich ábo mieſckich/ [...] obráchuyże iáko káżdego z nich koſztuiá ſzáty fámy cudzoziemſkie/ ktore ná niem widziſz gdy nowe kupił *GrabPospR N4*; *GosłCast* 4; *KlonFlis E2*.

»wino nowe« = *vinum novum PolAnt, Vulg; vinum torlinum Mącz* [szyk 14:7] (21): *FalZioł* I 155d; *GlabGad* H2v [2 r.], I8; *BibRadz Prov* 3/10, *Eccli* 9/13; *Mącz* 238d, [497]d; *BudBib Eccli* 9/13; *BudNT Luc* 5/37 [2 r.], 38, 39; *CzechRozm* 261; Zátým wołać Konftáncyuřz kazał/ chcąc áby vbodzy iuřz (wedle zwyczáiu/ gdzie wino nowe depcá) po wino przyřzli. *SkarŻyw* 497; *WujNT Mar* 2/22 [2 r.], *Luc* 5/37 [2 r.], 38, 39.

Szeregi: »nowy a cały« (4): iř gárniec łatány/ więřzszego řzánowánia potrzebuie/ niřli nowy á cały. *SienLek* 32.

»młody a nowy« (4): *SkarŻyw* 136 cf *W przen*.

»(tak) stary (a. starszy), (i, albo, jako) nowy (a. nowszy)« = *novus et veter PolAnt, Vulg* [szyk 4:3] (7): Iaiecz pod kokoz nalepiey řadzić w lichwie/ nie dawniey, ani pozdniey z niefione/ iedno około dzieřáci dni/ bo řtarřze/ albo nowřze pořpolicie řie kařá. *FalZioł* IV 19b, V 106; *GlabGad* H2v; *BibRadz Matth* 13/52; *GostGosp* 130; *WujNT Matth* 13/52; *SkarKaz* 80b. [Ponadto w przeciwstawieniach 12 r.]

»nowy, řwieřzy« (1): Dobre thęř źiele przymiotowé/ z nowym/ tho iest/ řwinim řáđłem řwieřzym vtłuc *SienLek* 131.

W przen (23) : *RejPs* 171v, Ff6; *KrowObr* 105v [2 r.]; Przeto wřzelki náuczyřiel vczony w Kroleřtwie niebieřkim/ podobny iest człowiekowi gořpodarzowi/ ktory wymuie z řkárbu řwego rzeczy nowe y řtáre. *BibRadz Matth* 13/ 52; *RejPos* 160v; Mamy ielřcze včreřnictwo dźiedzictwá Chriftuřowego/ y řtołu onego niebieřkiego/ y winá teř nowego/ w kroleřtwie Oycá nářzego niebieřkiego. *CzechRozm* 261; *SkarJedn* 219; Wřzákře řadny czás ták pogodny do cnot Chřeřciáńřkich/ y ku otrzymániu dárow Duchá S. nie iest/ iáko młode á nowe naczynie: prze řamę niewinnořć/ ktorá z chrřřtu S. odnořzá *SkarŻyw* 136; *LatHar* 691; *WujNT Matth* 13/52, 26/29, *Mar* 14/25; *SkarKaz* 80b.

Wyrażenie: bibl. »nowy (-a, -e) kwas, rořczynna, zaczynienie, zadziałanie« = *nova massa PolAnt; nova conspersio Vulg* [szyk 8:1] (3:1:3:2): *BudNT* 1.*Cor* 5/8[7]; Thegoř człowieká odnowionego zowie piřmo řwięthe Człowiekiem duchownym/ řtworzeniem nowym/y nowym zádźiáłanim. *Grzegřm* 33, 63; *CzechRozm* 268; *WujNT* 1.*Cor* 5/7; *SkarKaz* 84b [4 r.].

a. *řwieřzy; sitianius Murm, BartBydg* (16) : *Murm* 158; *BartBydg* 5, 143; Teř na to pomaga białek nowych Iaiecz *FalZioł* IV 20b, IV 38b, V 113, 113v; Czemu nowe krupy zwłářzczą řzáne řá niezdrawe. *GlabGad* I2v, E8v; *KrowObr* 100; *SienLek* 70, 122v; chleby pokłádne ktore ná káždá Sobotę nowe ná řtole w przyřytku kłářć miano z kádzidłem *CzechRozm* 100v, 72.

W przeciwstawieniu: »nowy ... stary« (2): IAki miód iest nalepiřzy, iestli nowy albo řtary. *GlabGad* I8, I8.

W charakterystycznych połączeniach: nowy(-a, -e) chleb (5), jaje, kasza, krupy (3), masło, miód (2), pokarm, smalec (4), wosk.

4. Kolejny, dalszy, następny; *novus Vulg, PolAnt, Mącz, Modrz, JanStat* (201) : *ZapWar* 1520 nr 2166; Przyřdzie nań záwřdy nowa wařń/ Nie moře być cáła przyřziáźń. *BierEz* L3; *OpecŻyw* 116v, 152; *PatKaz* II 63; *LibLeg* 11/39v, 71v, 159; Boć na tę ma záwřdy przyřć iaki kłopot nowy *Rejřóz* N4; *RejKup* g4v; *MurzHist* Bv; *Diar* 73, 88; *DiarDop* 119; *GroicPorz* h2; *KrowObr* 67, 157v; A

Gdy fie iuż rofpráwá ták dokonywáá/ Nowa zálość młodzyeńcá onego potkáá. Odfzedł go precz Philozoph/ íam zoftáá vbogi *RejWiz* 46, 142v; *Leop Iudic* 5/8, *Sap* 19/5; *BibRadz Ex* 1/8, II 32b marg; *OrzRozm Cv*; *BielKron* 179v, 194v, 209v, 279, 372v; Novum intervenit vicium, Nowa fie w tym czálie przytráfiáá przygoá. *Mqcz* 483a, 20b, 87b, 171b, 280d; *Prot A3*; *ProtBaz E2*; *RejAp* 111v [2 r.], 115v, 143v, 144v marg, Ee2v; *HistRzym* 23, 60v; Abowiem rozumiaá Pan / iź zázwdy mieli być ná fwiecie nowi wymyflácze/ czo ná fwoy rozum wízytko ftáwić mieli *RejPos* 32, 17 marg, 28v, 204v [2 r.], 244; Częfto fie odmieniáią dzierzáwce Koronni/ [...] á zázwdy może być świeży Rewizor/ á pánu zázwdy wolno trádijukowác z nowym poífeforem wedle woley fwoiey. *RejZwierc* 195v, 108v, 175v, 194v; iź tákíe poprawowánie/ [...] wíętfzá by nam pracę zádaá/ niź nowe tłumaczenie *BudBib Bv*, *Gen* 36/22; *BudNT przedm a2v*, a5v; *ModrzBaz* 139v; *SkarJedn* 50, 177, 194, 244 [2 r.]; *KochOdpr B4v*; *KochPs* 197; wízytki świece zaráz cudownie v wízytkich ludzi pogáfty. ná co gdy fię wízyfcy ludzie zeyrzeli y zdziwili: vkazaá fię ná świecy Chinedrydy/ nowy ogień z ktorego potym wízyfcy świece fwoie zápalili. *SkarŻyw* 507, 269, 352, 391; *StryjKron* 195, 340 marg, 390 [2 r.], 457, 527 [2 r.], 667, 707; *NiemObr* 61, 66; *KochFr* 130 [2 r.]; *ReszPrz* 4 [2 r.], 47; *BielSjem* 3, 29; Ielenióm nové rogi wyraftáią: Nam gdy raz młodość minie/ Iuż ná wieki wiekóm ginie *KochPieś* 16, 25, 39; *GórnRozm G*; *Calep* 554a [2 r.]; Iuż cie/ królów tyránnie/ nowa miłość pali *GórnTroas* 25, 14, 33; niebo życzne/ zdrowym Powietrzem zdob: á ziemię day z dochodem nowym. *GrabowSet P3v*; *KochFrag* 21, 26; *LatHar* 318, 398; *KołakCath B2v*; Niektorzy tu period czyniác/ nową fentencyą ták zás záczynáią *WujNT* 306; Abowiem grzech íeft flubowác co przeciw woley Bożey [...] A íełcze wíętfzy/ y nowy grzech íeft/ táką przyfięgę ábo flub wypełnić. *WujNT* 493, 392; *WysKaz* 44; Sądowi duchownému podległy wróźki/ czáry/ czárnokfięftwá/ czynízfé kościelne ziemfkie y doczełne/ nové kupié *SarnStat* 214, 14 [2 r.], 15 [2 r.], 65, 66, 89 (22); *GrabPospR N4v*; *KmitaSpit C6*; *PowodPr* 57 [2 r.], 81; *SkarKaz* 423b; Z wód Oceáńskich/ gdy fie złoty dniaá nowého Wárkocz rodzi *GosłCast* 19; *SkarKazSej* 682b; *KlonFlis Bv*, Hv, H3v; *KlonWor* 22, 48, 63.

W przeciwstawieniach: »nowy ... stary (a. starszy) (10), dawny« (11): *FalZioł V* 62; *KwiatKsiqż P4v*; *WujJud* 14; *SarnStat* *7, 234, 571, 883 marg, 1072; Reftauruyemy ítáre/ á nowe ná potrzebnych mieyfách pobuduuyemy pográniczne zamki *VotSzl B3v*; Co po świecách/ vbiorách/ by ná nové ízluby? Czyś dawnych zápomniáá? *GosłCast* 25; Gdy ná kogo choroby/ lub napáści íákie Pádną/ wnetże ninieyízfé zámiáta świeżemi/ Y ták miłternie ítárfzé záciéra nowémi *GosłCast* 42.

W charakterystycznych połączeniach: nowy(-a, -e, -i) apostoł, bestyja (6), bitwa, bojaźń, boleść, bożnica, brat, cesarz, cud (4), danina (2), działy, dzień, dziw (3), elekcya, fundacyja (3), gospodarstwo, grzech, igrzysko, jarmark, kacerstwo, kazanie, kłopot, konfesyja, kontrakt, koszt, krol (7), lament, list, miłość, most, natrzqसानie, nawalność, niepokoj, odmiana, odpowiedź, ogień, osada, ostrow, papież, pieniądze, płacz, pomoc, posesor, potomstwo, pozew (2), próżność, przekład (3), przygoda (2), przypowieść, rewizyja (3), rękawka, roztyrki, sejm, sentencyja, skład, sługa, smutek (smátek) (3), spor, staw(ek) (2), synowie, szturm, świętobliwość, tłumaczenie, trwoga, uf (2), waśń, wiek, wojna (3), wojsko (3), wymyślnacz, wyprawa, wyrok, zadatek, zamek (2), zdrada, zwycięstwo, zálość (2), żona.

Wyrażenia: »nowy Adam« = *Chrystus* [szyk 4:2] (6): *CzechRozm* 210v; *SkarŻyw* 262, 264; *ArtKanc* A3; *LatHar* 580; Adámá nowego Stawamy fię członkami/ y látoroślami Tey máćice/ iuż łálki nie gniewu fynámi. *KořakSzczęśl* C4v.

»nowa Jewa (a. Jawa)« = *Matka Boża* (3): *SkarŻyw* 262, 393; Márya mátká Boża nowa Iewá *SkarKaz* Oooov.

»nowa matka« = *macocha* (1): *Noverca*, Nowa mátká/ Mácochá. *Mqcz* 251d.

Zestawienia: »nowe Jeruzalem« = *Rzym* (2): RZYM nowe Ieruzálem Chrześcijánfkie. *WujNT* Bbbbbbb3v, 393 marg.

»nowy Rzym« [szyk 7:1] (8): w Cárogradzie: ktory wielkim y Cefarřkim miáľtem y nowym Rzymem zwany był. *SkarJedn* 174, 114, 175, 178, 179, 206, 294; *PowodPr* 32.

Szeregi: »nowy, poszledniejszy« (1): á té [konstytucyje] nowe pořzlednieyřzé, ná ktorych więcey, á práwie wřzytko należy, w řwym nierządzie, y zawroćie wáriowané leżá *SarnStat* [7].

»(tak) stary (jako) i nowy« (2): *Rozmowa* [...] o Synu Bozym [...] wedľug obietnic dawnych řwiátu dárowánym/ przeciw błędom řydowřkim řtárym y nowym wczyniona. *CzechRozm* 67; *LatHar* 580. [Ponadto w przeciwstawieniach 10 r.]

»řwieży i nowy« (1): Non facile defessi integros et recentes sustinebant. Sprácowáni nie ták ľatwie mogli odeprzeć řwięzim ľudzióm y nowym. *Mqcz* 171d.

W przen (2) : *SkarŻyw* 353; BOże/ ktory Kořciół twoy/ zá řwiętego Fráncifřká zaľugámi/ nowym pľodem rozmnażáľ *LatHar* 451.

a. *Taki, ktory przypomina swojego poprzednika, jest oceniany jako ktoś, kto juź był* (23) : *KrowObr* 172; A teraz od nowego Sábelliuřzá/ y podobnych iemu/ chce řzátan tę obiáwioná prawdě z gruntu obáľić. *GrzegRóżn* G; *Górndworz* F3; Káľwiniřtámi teraz pořpolicie nowe Sákrámentarze zowá/ że oni nowym nieiákim fortem prawdě Sákrámentu chcá wyniřczyć. *WujJud* 172v; *CzechRozm* 162v [2 r.]; *SkarJedn* 37; Tęczynfki był twóy Tezeus/ nowa Aryáďno *KochPam* 82; *WujNT* 403.

Zestawienia: »nowi aryjani« [szyk 3:1] (4): *RejAp* 197 marg, Ee2v; Niechby fie temu przypátrzyli nowi á hárdzi Ariani. *RejPos* 289; *WujJud* 201v.

»nowy (nieobrzezany) řyd« (3): iáľkobym znieprzyaćcióľmi řyná Bożego ztemi nowemi nieobrzeżánemi Zydy trzymaľ *BudNT przedm* a5v; Azaľ tą řwá pořtáwná vmieiętnořciá nie otworzyř wrot tym teráznioyřzym nowym řydom / ku wzgárdzie piřm nowego teřtámentu? *CzechRozm* 51, Av, 97v marg, 146v, 148, 223, **3.

Szereg: »tak stary jako i nowy« [szyk 1:1] (2): áľe [*Matka Boska*] y Páná y Bogá poczęła y porodziła. Dla czego teź prawdziwie Bogá rodzicá názwana ieřľ/ przeciw Neřtorianom ták nowym iáľo y řtárym. *WujNT* 195, 80.

5. *řwieżo odkryty, dotychczas nie znany; niespotykany; novus PolAnt, Modrz* (40) : wiatr [...] wyřuřza y wyciága z oleiu wilgotę zbytniá ktora była przyczyna gorřkocfi á tak on oley nabywa zaľię nowe⁸⁰ řmaku a řľodkocfi. *GlabGad* K2; *KrowObr* 105v [2 r.]; *RejWiz* 107; *Leop* *B2; *BibRadz Sap* 16/3; Portugáľczycy/ ktorzy wynáľeźli wiele nowych wyřpów z ľudźmi/ o ktorych řtárzy ľudzie nie wiedzieli. *BielKron* 270, 263, 441v, 446v; *RejZwierc* 153; A coź roznego od tego źwierzęćia czyniá oni/ ktorzi dla pobudzenia ku iedzeniu chęći/ ľekářtwem wyřtráćiá to/ co było nowem pokármom

y trunkom mieyńce záftąpiło *ModrzBaz* 52v; *KochPs* 155; A iáko ná nowe choroby nowych lekarstw/ ták ná nowe zbrodnie/ nowych potrzebá káźni. *GórnRozm* D3; *KochCz* B; *GostCast* 25.

W charakterystycznych połączeniach: nowy(-a, -e) kraj, lekarstwo, ludzie (2), pokarm, smak (2), świat (2), wyspa (2), zdroj, ziemia.

Wyrażenia: »nowa barwa« (4): ZapMaz II Ł 1/55v; Nie ftroili oycowie w łańcuchy dzieięćciá. Suknia/ płałcz nowey bárwy/ to wżyftko odzienie BielSat D4 [idem (1)] BielRozm 30 [2 r.].

»nowa kraina« (7): WIncenty Pinzonus tež Aries brát iego Luzytani [...] wypráwili fie ze cztermi okręty/ ze wżyftkim doftátkiem ná morze szukác nowych Kráin fwiátu iefzcze nie znáimych BielKron 444, 443v, 444, 445 [2 r.], 451v, 452.

Zestawienie: »nowy świat« = novus mundus Modrz [szyk 10:3] (13): O wyfpach morskich nowo náležionych/ ktore mogą być rzeczóné świat nowy/ iż nie były znáime nigdy ftárym ludziom BielKron 440v, 441 žp, 444v, Kkkk2, Llll2, Mmmm; ModrzBaz 113; StryjKron 11; Abowiem iuż y do Indyey/ ktorá teraz nowym światem zowá záplynęli ReszHoz 138; GostGospSieb +2v; tá roście y fzerzy fie po wżyftkich narodziech/ y przechodzi áż ná nowy świat do Indyey/ do Ameryki/ y do Iáponiey WujNT 103; KlonFlis C2, D2v.

6. Świeżo dojrzały, świeżo wyrosły; tegoroczny; młody; novus Vulg, PolAnt; musteus Mącz; mustus Calep (62) : *ZapWar 1510 nr 2075; Rátay nowych fig názbierał BierEz A2; TarDuch A7v; Na fparzelinę vczinić Emplafr z żółtkow nowych FalZioł IV 20b, III 18d, V 89v; GlabGad G7; RejPs 212v; Czytátze álbo tzytelnicy máią tzytác to co máią powiedác/ y tzytanie fpiewác/ y zegnáć chleb/ y wżyftki nowe owoce. KrowObr 120; Leop 1.Esdr 6/4; BibRadz 3.Esdr 6/2; Portugálczyicy/ nieukażą ná świat żadnego Korzenia nowego gdy przywiozą s Kálekutu/ áż pierwey ono fplesniáło BielKron 436v, 465; Mącz 238d, 325d; SienLek 177; RejAp 188; BudBib 3.Esdr 6/25; KochOdpr D2; KochPs 85; Rwi/ páнно/ róžá zá nowého kwiátá KochFr 44; KlonŻal C2v, D2v [2 r.]; KochPhaen 1; KochPieś 54; Calep 683a, 705a, 915b; GostGosp 78.*

W przeciwstawiach: »stary ... nowy« (3): GlabGad G7v; będziecie ofiewác tymże zbożem ómega roku/ y nim fie żywić áż do roku dziewiątego: dokąd fie nowego nienárodzi / dothąd będziecie ieść ftáre. Leop Lev 25/22; BibRadz Lev 26/10.

W charakterystycznych połączeniach: nowy(-a, -e) chrost, ciołek, drzewo (3), figa, gaj (2), jabłka, korzenie, kwiat, las, latorośl (latoroślka) (2), orzech, owoc (2), pączki, piorka, rog, rozga, sad, ziarno, żółtko, żyto (3), żywica.

Wyrażenie: »nowe zboże« = novum Vulg, PolAnt; novae fruges PolAnt [szyk 6:3] (9): KrowObr 100; Leop Lev 25/22; BibRadz Lev 26/10; EVtycyanus Tufkus Papież/ ten był vftáwił áby nowe zboża y owoce káždy rok były ná ołtarzu święcony/ zwlászczá iągody ták z drzew iáko z zyemie. BielKron 153, 375; Ktory [Pan] iáko rzeká Filon wżyftko nápełnia mądrością fwoią/ á iáko Tygrys wzbieráiąc czáfu nowych zboż [in diebus novorum]. BudBib Eccli 24/29[35]; CzechRozm 100; GostGosp 32, 167.

Zestawienie: »kupa nowego zboża« = hebrajska nazwa miejscowości Tel-Abib (1): Y przyfédłem do záprowadzienia do kupy nowe^{go} zboża [ad acervum novarum frugum; do ftogu nowého zboża (marg) do Tel-ábi-ba (-) WujBib]/ do onych ktorzy miefłkáli przy rzece Chobár Leop Es 3/15.

Szereg: »nowy a wonny« (1): ięft żywicza Iałowczowa pobielala/ á zwłazcza poki ich [!] nowa á wonna *FalZioł* III 30b.

W przen (2) : Sprochniały pień podśieczony/ pátrż iáko zá czáfem/ Óladza fię nowym lásem. Z ciáá mátki pobutwialey młódź wynika nowa/ Nádzieia drzewá gotowa. *KlonŻal* C2v;

W porównaniu (1): Zoná iego będzie podobna ku winney máćicy która po domu iego rościągnie látoroſły ſwoie/ a ſynowie iego iako nowe ſzczepienie oliwne około ſtołu iego *RejPs* 195v.

a. *W funkcji rzeczownika*: »nowe« = nowe zboże, nowy zbiór (18) : Piſz páni przedfię ná tram/ wſzák nowe náftáie. *RejZwierz* 137.

Wyrażenia przyimkowe: »do nowego« (6): Dáleko to pilnieyſza co ieść do nowego *RejWiz* 12v; *RejZwierz* 235v; *KochMRot* A3v, A4v, B2; Sementinus – Trwaiaci do nowego. *Calep* 964b.

»z nowego« (7): Iáko Pan Inwentarz z nowego ſpiuie/ ták teź ma doyźrzec/ iáko záſieię ná žimę y ná iarz *GostGosp* 150, 36, 50, 66 [2 r.], 70, 134.

»k nowemu« (1): Alić dáley k nowemu/ iuź ſłodu nie mamy *RejZwierz* 136v.

»na nowe« (1): Bo muſi przybrać ná nowe Dał teraz ſchowác gotowe *RejRozpr* G4v.

»w nowe« (2): *RejZwierz* 136v; Drugie kury bywáia/ y gęſi bydź máia/ kiedy żytá ná borg przedawáia/ álbo w nowe pożyczáia *GostGosp* 108.

7. n-loc (95) :

a. *W nazwach miejscowości* (72) :

W funkcji rzeczownika: »Nowe, Nowa« (2:2): Y [Niemcy] podáli fię náſzym: wtymże ſzczęſciu Nowę/ Zamek y Miáſto wzięli náſzy przez vmowę. *StryjKron* 537, 537; Potym gdy kępę bogińſką ominieſz/ NOWEGO ábo Nayburgu dopłynieſz. *KlonFlis* G3v, G3v marg.

Zestawienia: »Nowa Brona« (2): wſzythko wygorzáło cokolwiek było domow od nowej brony/ áż do Swieckiey *BielKron* 398, 398.

»Nowe Chojnice« (2): wnet Thczow Prufki Miſtrż ſpalił. Od thąd ciágnął do Swiecza/ paląc y puſtoſząc gdzie przyiechał/ iáko nowe Chojnice *BielKron* 370, 370 marg.

»Nowy Dwor« (4): Iakom ya nyewilowil zayancy y lyssow panyey nouodworskyey naymyenyv nowemdworze gwalthem anym yey vshkodzyl wwasnosczy trzech kop *ZapWar* 1514 nr 2173; *KlonFlis* F4 [2 r.], G4.

»Nowa Grobla« (20): Woyciech Zopathowa rzeczoni drab zeznal yſch pſſenycz zwozow wiſſipowal lyathofz powyelkyey noczy na Nowey grobly *LibMal* 1544/77v, 1543/76, 1544/92v, 1545/106v, 1546/115, 1547/127 (20).

»Nowy Kamień« (2): Thy miáſtá ſą naprednieyſze w Liwlánćiech/ Rygá/ Terbatá/ Derpt/ Rewália álbo Rewel/ Nowykámieñ *BielKron* 437v, 437v.

»Nowa Kartago« (2): Tárrako w Kátálonij nád morzem/ dziś ták wielkie ięft iáko nowa Kártago *BielKron* 278v, 278v.

»Nowe Miasto« = nazwy różnych miejscowości (16): *ZapMaz* VII G 1/385v; *MetrKor* 59/77v; *LibMal* 1543/69; Spytko z Melſztyná zebrałſzy lud zá pieniądze s przyiaćioł y s poddánych zbroyny/ przyiechał ná Syem do Nowego miáſtá *BielKron* 388, 395v; *BiałKat* 361, 361 marg; *StryjKron* 587

[2 r.], 692; który [statut] potym wydał w Nowym Mieście [in Nova Civitate JanStat 725] KAżimierz z łáfki Bożey Krol Polfki SarnStat 906, 31, 123, 268, 299, 930.

»Nowe Miasto« = *Wiener Neustadt* (6): *BielKron* 315, 414v [2 r.]; Gdy Mathiasz Wegrzyn Śląsko y Morawę posiadł naostatek nowe miasto y Wieden wziął y tam zmarł. *ActReg* 7, 5v, 125.

»Nowe Miasto« = *Carogród, dziś Istambul* (1): Y nie dla tego ią ci wtorego Zboru oycowie S. vczćić chćieli/ áby ná niey kiedy który Apoštoł ábo Ewánielištá siedział y onę fundował/ iáko ty czterzy: ále iż nowe miáfto y głowę świeckiego páńftwá/ kwoli Cefáarzom tjm/ ozdobić chćieli. *SkarJedn* 179.

»Nowe Miasto« = *dzielnica, część miasta* (2): Tegoż roku Mauryc obległ Mágdeburg mieliącá Liřtopadá/ tám w nocy v bieżał nowe miáfto (bo Mágdeburg ma trzy miáftá řpołu) *BielKron* 235; *SarnStat* 739.

»Nowe Miasto Korczyn« (3): A ná znák téy rzeczy/ pieczęć nářzá ieft záfieszoná. Dan w Nówym [!] Mieście Korczynie [in Nova Civitate Korczyn JanStat 725] *SarnStat* 907, 29, 1213.

»Nowy Młyn« (1): Bertoldus Bruhane Kontor z Krolewcá ná pomoc Krzyżakom Liflandřkim pořłány/ Rizanow y Litwy ktorzy dobywáli zamku Nowego młyná cztery tyřiące ná głowę porářił. *StryjKron* 308.

»Nowy Rzym« = *miasto na Litwie* [szyk 1:1] (2): W tych kráinach puřnocnych nád Pruřkim Morzem ofiedli/ y tám Miáfto fundowáli/ ktore Romnoue albo Romowe iákoby rzekł Roma noua, Rzym nowy od Rzymu nářwáli *StryjKron* 41, 41.

»Nowy Targ« (1): Kłářtor w Szczyřzyczu który pierwey był w Ludzimirzu v Nowego thárgu/ záfóżył Teodorus Woiewodá Krákówfki z domu Grifow. *BielKron* 364.

»Nowy Toruń« (1): tedy Ziemię Chełmińfká z řwémi Zamki/ Miáfty/ Miářteczki/ y twiędzám/ to ieft/ z Toruniem řtárym/ y nowym [cum Thorun veteri et nova JanStat 866] Bierzglawem alias Biengelaw/ [...], ku króleřtwu Polřkiému/ máią y teraz náleżeć *SarnStat* 1088.

»Nowa Wieř« (2): A Krol pozoftał ná zad trochę we wři iedney/ kthora ná imię Nowa wieř byłá weřwaná. *BielKron* 306v, 306v marg.

»Nowy Zamek« (1): Nowy Zamek. teř nád Nerwą leży *KwiatOpis* A4v.

b. W nazwach kráin (21) :

Zestawienia: »Nowa Hibernija« [szyk 1:1] (2): Nowa Hibernia iest wyřep ná morzu miedzy Angliá y Hiřpániá *BielKron* 277, Kkkk4.

»Nowa Hiszpanija« [szyk 3:1] (4): *BielKron* 278, 441 marg; A potym [Bóg] zá nářzych wiekow/ Indyany/ nowá Hiřpániá/ Brářiliany/ y inne pierwey nie znáioime áni řlycháne narody/ y kroleřtwá ná wřchod řłońcá y ná zachod niezliczone przywieř do wiáry S. y Rzymřkiego Piotrá řięci y řodzi/ ráczył. *SkarJedn* 166, 398.

»Nowe Margrabstwo« = *część Marchii Brandenburskiej leżąca po wschodniej stronie Odry; Nova Marchia JanStat* [szyk 14:1] (15): *BielKron* 385, 387; *StryjKron* 577; gránice oné ták vtwiędzone przez przyřięgę zá znáki y gránice miedzy króleřtwem Polřkim/ y miedzy nowym Márgrábfřtwem máią ná wieki zořtác. *SarnStat* 1264, 1068, 1072, 1073, 1077 [2 r.], 1080 [2 r.] (12).

c. W nazwie dzielnicy miasta (1) :

Zestawienie: »Nowe Ogrody« (1): Zeznal yfch thu wpoznanyv na Nowych ogrodziech plothna syedm albo offm lokyeth vkradl na Byelnykv *LibMal* 1545/97v.

d. *W nazwie rzeki (1) :*

Zestawienie: »Leniwka Nowa« (1): Stárá Leniwká czyni Oítrow nowy/ Z Leniwką nową *KlonFlis* Hv.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (9) :* Novus, Nowy *Mącz* 251c, 245c [2 r.], 255b, 348b; *Calag* 364b; Neotericus – Nowi, świezi. *Calep* [695]a, 705a, 897b.

Synonimy: **1.** *dzisiejszy, iny, inszy, niezwyčajny, niezwykły, terażniejszy;* **2.** *dzisi, dzisiejszy, młody, obecny, terażni, terażniejszy;* **4.a.** *zest. »nowy aryjanin«: nowoaryjanin;* **6.** *latosi, świeży, tegoroczny.*

Cf NIENOWY, [NOWACKI], NOWAK, NOWANJELIK, NOWOARYJANIN, [NOWOCHRZCZENIE], NOWOCHRZCZONY, NOWOEWANJELICKI, [NOWOEWANJELISTA], [NOWOFARYZAJSKI], NOWOGRODEK, [NOWOGRODKOWY], NOWOKRZCZENIEC, NOWOKRZCZEŃSKI, NOWOKRZCZEŃSTWO, NOWOKRZEŚCIJANIN, NOWOKSIĘŻYNY, NOWOLETNI, [NOWOMIESIĄC], [NOWOMIESIĄCZNY], NOWOMYŚLNY, NOWONARODZENIE, NOWONARODZONY, [NOWONAWROCENIEC], NOWOOBRZEZANIEC, NOWOPRZYCHODNY, NOWORODNY, [NOWORZYMSKI], [NOWOSIEDLE], NOWOSIEDLINY, [NOWOSTARY], NOWOTNY, NOWOUK, [NOWOWIAREK], NOWOWIERCA, NOWOWIEREK, NOWOWIERNIK, NOWOWIERNY, [NOWOWSTĘPIEŃ], [NOWOWSTĘPNY], NOWOWYMYŚLNY, NOWOZAKONNY, [NOWOZMYŚLNY], NOWOŻENIA, NOWOŻENIEC, NOWOŻEŃSKI, NOWOŻEŃSTWO, [NOWOŻYDOWIN]